

NIEPRAWIDŁOWOŚĆ Z PRZESTĘPSTWA NIEPRZESTRZEGANIA KAR KOŚCIELNYCH (KAN. 985, 7°) ¹

Jednym z warunków godziwego przyjęcia święceń jest wolność od nieprawidłowości ². Nieprawidłowość jest to stała przeszkoda, ustanowiona przez prawo kościelne, ze względu na szacunek dla świętych czynności, która przede wszystkim zabrania przyjmowania święceń, a następnie wykonywania święceń już przyjętych ³. Jej celem jest usunięcie niebezpieczeństwa uchybienia dostojności należnemu służbie Bożej. Ustawodawcy chodzi o to, aby osoba wywołująca zgorszenie, śmiech, odrazę, albo też skompromitowana w opinii wiernych nie występowała publicznie przy spełnianiu świętych czynności. W kan. 984 i 985 kodeks prawa kanonicznego podaje taksatywne wyliczenie nieprawidłowości, dzieląc je na dwie grupy: nieprawidłowości z braku (*irregularitates ex defectu*) i nieprawidłowości z przestępstwa (*irregularitates ex delicto*). Nieprawidłowymi z przestępstwa są między innymi ci, którzy wykonują akt święceń, zastrzeżony duchownym święceń wyższych, pomimo że jest im to zabronione wskutek kary kościelnej bądź osobistej (poprawczej lub odwetowej), bądź miejscowej ⁴. Poniżej przedstawimy rys historyczny tej nieprawidłowości i komentarz norm aktualnie regulujących ten odcinek dyscypliny kościelnej.

¹ Artykuł jest częścią rozprawy pt. „Nieprawidłowość z przestępstwa uzurpacji święceń i nieprzestrzegania kar kościelnych”, przedstawionej w r. 1959 Wydziałowi Prawa Kanonicznego KUL, celem uzyskania stopnia doktorskiego i przyjętej przez referentów: ks. prof. dr Jana Nowickiego i ks. doc. dr Pawła Pałkę.

² Kan. 968 § 1.

³ F. M. Cappello, *Tractatus canonico-moralis de sacramentis*, vol. IV, *De sacra ordinatione*, Taurini—Romae 1951³, n. 435.

⁴ *Sunt irregulares ex delicto: 7° Qui actum ordinis, clericis in ordine sacro constitutis reservatum, ponunt, vel eo ordine carentes, vel ab eius exercitio poena canonica sive personali, medicinali aut vindicativa, sive locali prohibiti.* Kan. 985, 7°.

POWSTANIE I HISTORIA NIEPRAWIDŁOWOŚCI Z PRZESTĘPSTWA
NIEPRZESTRZEGANIA KAR KOŚCIELNYCH

Jednym z cięższych przestępstw, które niekiedy popełniali duchowni, było niezachowywanie kar kościelnych, zabraniających znajdującym się w nich spełniania funkcji święceń. Lekceważenie władzy, przejawiające się w łamaniu prawa w tej materii, Kościół karał bardzo surowo. Według dawnej dyscypliny duchowny, który popełnił takie przestępstwo, miał być deponowany, ekskomunikowany lub pozbawiony urzędu czy beneficjum⁵. Rodzaj kary zależał od rodzaju i wielkości przestępstwa. Te surowe sankcje zostały powtórzone w prawie dekretalów⁶. Z przepisów prawa dekretalów można jednak wywnioskować, że pierwotna dyscyplina została nieco złagodzona. Owo złagodzenie, zdaniem Kobera, polegało na tym, że przestępstwo niezachowywania cenzur miało być karane w pierwszym rzędzie nie formalną depozycją i pozbawieniem beneficjum lecz nieprawidłowością⁷, którą przestępca zaciągał *ipso iure*. Karę depozycji i pozbawienia beneficjum stosowano w wypadkach zupełnego nieposłuszeństwa⁸.

⁵ c. 4 conc. Antioch. (a. 341), c. 6, C. 11, q. 3; c. 9 tegoż synodu, c. 2, X, V, 27; c. 29 ex Can. Apost., c. 1, X, V, 27; c. 8 conc. Carth. II (a. 390), c. 5, C. 11, q. 3; c. 105 conc. Carth. XI (a. 407), J. Harduin, *Acta conciliorum et epistolae decretales ac constitutiones SS. Pontificum*, Parisiis 1715, t. I, s. 923; C. J. Hefele — H. Leclercq, *Histoire des conciles d'après les documents originaux*, Paris 1907—49, t. II, s. 158; c. 28 synod. S. Patricii, ...in Hibernia celebrata c. a. 450, Harduin, op. cit., t. I, s. 1792; Hefele — Leclercq, op. cit., t. II, s. 894.; c. 37 ex conc. Martini Papae, c. 7, C. 11, q. 3; Epistola Joannis VIII ad Aspertum archiepiscopum Mediol. (a. 879), Harduin, op. cit., t. VI, s. 61; c. 11 conc. Remense ab Eugenio III papa celebratum (a. 1148), Harduin, op. cit., t. VI—II, s. 1305; Hefele — Leclercq, op. cit., t. V, s. 823.

⁶ Compil. I, V, 23, c. 1—4; Compil. III, 12, c. 1—3; c. 1—10, X, V, 27; c. 1, II, 14 in VI°; c. 1, 18, 20, V, 11 in VI°.

⁷ *Nichtsdestoweniger ist das Decretalenrecht von jener ursprünglichen Strenge abgegangen: es soll die Violatio censurae in ersten Linie nicht mehr mit förmlicher Deposition und dem Verluste des Beneficiums, sonder, mit der Irregularität bestraft werden. Der Kirchenbann nach den Grundsätzen des canonischen Rechts*, Tübingen 1863, s. 307—308.

⁸ F. Kober, op. cit., s. 314.

Tej zmiany domagało się samo życie. Albowiem wraz z rozwojem i coraz częstszym stosowaniem cenzur, zwłaszcza zaciąganych czynem (*latae sententiae*) nie tylko w celach kościelnych lecz i politycznych, a nawet gospodarczych⁹, wiązał się fakt ich częstszego niż dawniej niezachowywania i to nieraz przez wielu duchownych. Wspomina o tym w jednym z dekretów Aleksander III (1159—1181)¹⁰. Również liczne normy, które wydali w omawianej sprawie papież Innocenty III (1198—1216)¹¹, Grzegorz IX (1227—1241)¹² i synody partykularne¹³ upoważniają do stwierdzenia, że tego rodzaju przestępstwa nie należały do rzadkości. Kościół nakazywał deponować i pozbawiać beneficjów duchownych bardziej winnych; mniej winni mieli być suspendowani¹⁴. Wymienione sankcje były karami *ferendae sententiae*.

⁹ H. E. Feine, *Kirchliche Rechtsgeschichte*, Weimar 1955³, t. I, s. 386; W. M. Plöchl, *Geschichte des Kirchenrechts*, Wien—München 1953—59, t. II, s. 342—343; 350—352.

¹⁰ *Latores praesentium, cum tuis litteris ad nostram accedentes praesentiam, suum nobis excessum plenius intimarunt, scilicet, quod tam ipsi quam multi alii, postquam interdicti vel excommunicati fuerunt divina praesumpserunt officia celebrare.* c. 4, X, V, 27.

¹¹ c. 1, X, I, 5; c. 5, 6, 7, X, V, 27; c. 18, X, V, 31.

¹² c. 9, 10, X, V, 27.

¹³ Conc. Remense ab Eugenio III papa celebratum (a. 1148), Harduin, op. cit., t. VI—II, s. 1305; Hefele—Leclercq, op. cit., t. V, s. 823; conc. Domini Walteri Rotomagensis Archiepiscopi (a. 1190), Harduin, op. cit., t. VI—II, s. 1908; Hefele—Leclercq, op. cit., t. V, s. 1158, 1161; conc. Germanicum (a. 1225), Harduin, op. cit., t. VII, s. 139; Hefele—Leclercq, op. cit., t. V, s. 1448; conc. Turonense (a. 1236), Harduin, op. cit., t. VII, s. 265; Hefele—Leclercq, op. cit., t. V, s. 1572; conc. apud Campanacum (a. 1238), Harduin, op. cit., t. VII, s. 322; Hefele—Leclercq, op. cit., t. V, s. 1581; conc. Coloniense (a. 1266), Harduin, op. cit., t. VII, s. 576; Hefele—Leclercq, op. cit., t. VI, s. 128; conc. Salzburgense (a. 1274), Harduin, op. cit., t. VII, s. 725; Hefele—Leclercq, op. cit., t. VI, s. 224; conc. apud Pontem Audomari (a. 1279), Harduin, op. cit., t. VII, s. 769; Hefele—Leclercq, op. cit., t. VI, s. 244; synod. Nemausensis (a. 1284), Harduin, op. cit., t. VII, s. 930—931; Hefele—Leclercq, op. cit., t. VI, s. 293; synod. Exoniensis (a. 1287), Harduin, op. cit., t. VII, s. 1084; Hefele—Leclercq, op. cit., t. VI, s. 307.

¹⁴ *Fraternitati tuae per apostolica scripta praecipiendo mandamus, quatenus, rei veritate diligentius inquisita, si XL. solummodo vel pauciores in his deliquisse constiterit, omnes in perpetuum ab officio sacerdotali deponas. Si vero multitudinem magnam in hoc peccasse cognoveris, eos, quos magis*

Pod wpływem nauki prawa kanonicznego na przestrzeni drugiej połowy wieku XII i pierwszej połowy wieku XIII wytworzył się zwyczaj, który stanowił, że wszyscy łamiący cenzury stają się *ipso facto* nieprawidłowymi¹⁵. Innocenty IV (1243—1258) i Bonifacy VIII (1294—1303) nadali mu formę powszechnego prawa pisanego¹⁶. Ponieważ każda z cenzur, a są nimi według autentycznego wyjaśnienia pap. Innocentego III ekskomunika, interdikt i suspensa¹⁷, ma odrębną historię, należy zastanowić się nad tym, jak doszło do powstania nieprawidłowości z tytułu nie stosowania się do poszczególnej cenzury.

I. POWSTANIE NIEPRAWIDŁOWOŚCI Z PRZESTĘPSTWA NIEPRZESTRZEGANIA CENZUR

1. Powstanie nieprawidłowości z przestępstwa wykonywania czynności władzy święceń zabronionych karą ekskomuniki.

W żadnym ze zbiorów, wchodzących w skład *Corpus Iuris Canonici*, nie znajdziemy ustawy, w której byłoby wyraźnie powiedziane, że duchowny ekskomunikowany, wykonując zakazane mu przez cenzurę funkcje władzy święceń staje się nieprawidłowy¹⁸. Nie znaczy to jednak, że owej nieprawidłowości w ogóle nie było. Zna ją bowiem:

- 1° kościelne ustawodawstwo partykularne już w w. XIII,
- 2° piszą o niej dekretaliści,
- 3° jej istnienie suponują niektóre dekretały papieży.

causam delicti esse constiterit, perpetua depositione condemnes, et alios, qui non tantum deliquerunt, ab officio ad tempus suspendas. s. 4, X, V, 27.

¹⁵ P. Gasparri, *Tractatus canonicus de sacra ordinatione*, Parisiis—Lugduni 1893—94, t. I, n. 353; Fr. Wernz, *Ius decretalium*, Romae 1913—15³, t. II, n. 136 nota 334; Fr. Blat, *Commentarium textus Codicis Iuris Canonici*, t. III, pars I, *De sacramentis*, Romae 1924², n. 352; M. Conte a Coronata, *De sacramentis*, t. II, *De ordine*, Taurini [1948]², n. 149.

¹⁶ Por. c. 1, II, 14 in VI°; c. 1, 18, 20, V, 11 in VI°.

¹⁷ c. 20, X, V, 40.

¹⁸ Por. E. Gonzales Tellez, *Commentaria perpetua in singulos textus quinque librorum Decretalium Gregorii IX*, Venetiis 1766, lib. V, s. 241; Kober, op. cit., s. 308; P. Hinschius, *System des katholischen Kirchenrechts*, Berlin 1869, t. I, s. 52 nota 4; A. Ballerini—D. Palmieri, *Opus theologicum morale*, t. VII: *Tractatus de censuris et irregularitatibus*, Prati 1901³, n. 426.

W konstytucjach Ryszarda Poore, biskupa Salisbury (Anglia), które powstały około r. 1217 czytamy: nakazujemy, aby wszyscy ministrzy kościelni, a zwłaszcza kapłani zbadali, czy nie zaciągali nieprawidłowości. Nieprawidłowymi są między innymi i ci, którzy będąc w ekskomunice ośmielili się wykonywać przyjęte święcenia¹⁹. Powyższe postanowienie prawie dosłownie powtórzył św. Edmund († 1240), arcybiskup Canterbury, w konstytucjach skierowanych do duchowieństwa swojej prowincji²⁰ oraz synod diecezjalny w Exeter (r. 1287)²¹. Uczestnicy synodu w Tours (r. 1236) przestrzegają przed niebezpieczeństwem zaciągnięcia nieprawidłowości z tytułu niezachowania ekskomuniki²². W r. 1279 na synodzie prowincjonalnym w St.-Omer (prowincja Rouen) nakazano kapłanom ekskomunikowanym postarać się o absolicję od kary i dyspensę od nieprawidłowości, jeżeli tę ostatnią ktoś zaciągnął z okazji niezachowania cenzury²³. W statutach synodu w Nîmes (r. 1284), prowincja Awinion, wyraźnie zaznaczono, że nie zaciąga nieprawidłowości duchowny, który celebryje będąc w ekskomunice mniejszej. Zaciąga ją natomiast obłożony ekskomuniką większą, jeżeli przed otrzymaniem absolicji ośmiela się spełniać funkcje święceń²⁴. Nie trzeba

¹⁹ Harduin, op. cit., t. VII, s. 89.

²⁰ *Irregulares sunt „excommunicati, qui scienter...” ministrare praesumpserint.* Harduin, op. cit., t. VII, s. 267; Hefele—Leclercq, op. cit., t. V, s. 1574.

²¹ Por. *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, ed. G. D. Mansi — L. Petit — J. B. Martin, Parisiis 1900—27, t. XXIV, s. 796; Hefele — Leclercq, op. cit., t. VI, s. 307.

²² *Personae ecclesiasticae communicantes cum excommunicatis in mensa, incurrere poterant excommunicationis sententiam ipso facto, per quod irregularitatis periculum poterat imminere.* Harduin, op. cit., t. VII, s. 265; Hefele—Leclercq, op. cit., t. V, s. 1572.

²³ *Statuimus de sacerdotibus excommunicatis..., ut curent se absolvi, ac secum dispensari super irregularitate, si quam occasione praedicta incurrerunt.* Harduin, op. cit., t. VII, s. 769; Hefele—Leclercq, op. cit., t. VI, s. 244.

²⁴ *Presbyter qui in tali excommunicatione (minori) scienter celebrat, peccat graviter; sed nullam propter hoc irregularitatem incurrit... Item si aliquis clericus sciens se esse excommunicatum majori excommunicatione, vel etiam interdictum, aut suspensum ab officio, Divina officia ante absolutionem celebrare praesumpserit principaliter, scilicet cantando Missam, evangelium, seu*

wnikliwych analiz, by z przytoczonych ustaw wywnioskować, że już w w. XIII kościelne ustawodawstwo partykularne знаło nieprawidłowość z przestępstwa wykonywania święceń przez duchownego znajdującego się w ekskomunice większej, jako wyodrębnioną instytucję prawną.

Sinnibaldus Fliscus (późniejszy papież Innocenty IV (1243—1254)²⁵, Henricus Hostiensis († 1271)²⁶, Jan Andrzejowy († 1348)²⁷, Abbas Panormitanus († 1435)²⁸, pisząc o początkach omawianej nieprawidłowości, powołują się na ustawy, które Gracjan przytoczył w c. 6, 7, C. 11, q. 3 i z nich ją wyprowadzają. W cytowanych kanonach są wprowadzone wymienione kary na ekskomunikowanych biskupów, kapłanów i diakonów, którzy ośmieliliby się celebrować Mszę św., lub spełniać jakąś z funkcji święceń, lecz nie ma żadnej wzmianki o tym, że z tytułu tego przestępstwa zaciągają nieprawidłowość²⁹. Należy przeto zbadać, na jakiej podstawie dekretaliści opierali swoje twierdzenie. Odpowiedź na to pytanie daje Innocenty IV w komentarzu do *Dekretalów* Grzegorza IX. Jej tenor jest następujący: w dawnym prawie nie było przepisu stanowiącego, że ekskomunikowany celebrując staje się nieprawidłowy. Najwyżej można by się dopatrywać tego rodzaju sankcji w c. 6, 7, C. 11, q. 3, gdzie jest po-

epistolam, vel in ecclesia alias horas canonicas, orationes, seu capitula dicendo, in ecclesia ea efficiendo: irregularitatem incurret. Mansi, op. cit., t. XXIV, s. 555.

²⁵ *In quinque libros Decretalium apparatus seu commentaria*, Lugduni 1578, f. 340, 365.

²⁶ *Aurea summa*, Venetiis 1605, s. 177.

²⁷ *In V Decretalium librum nouella commentaria*, Venetiis 1581, f. 78, 85 v; *Glossa ad c. 1, V, 11 in VI°*; *Glossa ad c. 2, V, 7 in Clem.*

²⁸ *Commentaria seu lectura in decretales*, Lugduni 1527, lib. V, f. 189.

²⁹ *Si quis episcopus dampnatur a sinodo, uel si presbiter aut diaconus a suo episcopo, et ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere, siue episcopus iuxta praecedentem consuetudinem, siue presbiter aut diaconus, nullo modo liceat ei, nec in alia sinodo, spem restitutionis, aut locum satisfactionis habere.* c. 6, C. 11, q. 3; *Si quis episcopus in concilio excommunicatus fuerit, siue presbiter aut diaconus a suo episcopo, et post excommunicationem praesumpserit siue episcopus ille, aut presbiter uel diaconus facere oblationem, uel matutinum uel uespertinum sacrificium quasi in officio suo agere sicut prius, non liceat ei nec in alio concilio spem reconciliationis habere, nec ultra reconciliari.* c. 7, C. 11, q. 3.

wiedziane, że duchowny popełniający takie przestępstwo nie powinien mieć nadziei pojednania się z Kościołem na innym synodzie. Lecz według zwyczajowej i powszechnej interpretacji tych kanonów każdy ekskomunikowany, który celebry, ma być uważany za nieprawidłowego. Ta powszechna interpretacja była również przyczyną wydania nowych konstytucji (c. 10, X, V, 27; c. 1, II, 14 in VI°; c. 1, V, 11 in VI°), które zdają się mówić to samo³⁰.

Z powyższego wyjaśnienia, którego autorem jest słynny dekretalista i ustawodawca zarazem wynika, że omawiana nieprawidłowość zawdzięcza swoje powstanie nauce prawa kanonicznego. W ogniu sporów i polemik, które w tej kwestii prowadzili komentatorowie, powoli kształtowały się forma i zakres nowej instytucji prawnej. Nauka wywierała wpływ na praktykę i ustawodawstwo kościelne, które wprowadza do niej pewne poprawki i aprobejuje ją. Przykład tego mamy w jednym z dekretów Grzegorza IX³¹. Papież rozstrzyga w nim kontrowersję autorów odnośnie odpowiedzi na pytanie: czy zaciąga nieprawidłowość duchowny, który będąc w ekskomunice mniejszej, celebry Mszę św.?

Już w w. XII zaczęto rozróżniać ekskomunikę większą i mniejszą³². Ukarany tą ostatnią pozostawał w łączności ze społecznością wiernych, lecz był wykluczony od przyjmowania sakramentów św.³³. Niektórzy twierdzili, że kapłanowi obłożonemu

³⁰ *Iure antiquo non invenitur quod excommunicatus... celebrans fit irregularis, nisi in cap. 11, q. 3. Si episcopus et c. seq. ubi dicitur, quod non debet habere spem reconciliationis in alio concilio, sed ex illis cap. consueta et communi interpretatione assumptum est, ut quicumque excommunicati... celebrant, pro irregularibus habeantur, nec sunt mutanda quae interpretationem certam habuerunt... sed propter communem interpretationem factae sunt quaedam novae constitutiones, quae hoc ipsum dicere videantur. Supra de sent. et re iud. cum aeterni infra de sententia excom. cum medi. et de cler. excom. mi. si. celebrat. op. cit., f. 344 v.*

³¹ c. 10, X, V, 27; A. Pothast, *Regesta Pontificum Romanorum*, Berolini 1874—75, t. I, n. 9679 zaznacza, że brak jest daty wydania tego dekretu. Aem. Friedberg podaje, że powstał on w latach 1227—1234.

³² Plöchl, op. cit., t. II, s. 346.

³³ Fr. Schmalzgrüber, *Ius ecclesiasticum universum*, Romae 1843—45, t. XI, s. 28; Hilarius a Sexten, *Tractatus de censuris ecclesiasticis cum*

ekskomuniką mniejszą nie wolno jest również celebrować Mszy św., a jeżeli to czyni *ipso facto* staje się nieprawidłowy³⁴. Grzegorz IX odrzucił ten pogląd i orzekł autorytatywnie, że duchowny, który celebruje będąc w ekskomunice mniejszej wprawdzie grzeszy ciężko, lecz nie zaciąga żadnej nieprawidłowości, ponieważ wspomniana kara nie zabrania mu odprawiać Mszy św. i udzielać sakramentów św.³⁵. Przytoczona przez papieża racja uniknięcia nieprawidłowości wskazuje, że inaczej sprawa się przedstawia wtedy, gdy duchowny ośmielił się spełniać funkcje władzy święceń³⁶ wbrew zakazowi, który zawiera ekskomunika większa. Chociaż Grzegorz IX nie mówi wyraźnie, że w tym wypadku przestępca zaciąga nieprawidłowość, to jednak suponuje takie rozwiązanie sprawy³⁷ i przynajmniej milcząco potwierdza powszechną opinię prawników, którą sam

appendice de irregularitate, Moguntiae 1898, s. 51; J. Hickey, Irregularities and simple impediments in the new Code of Canon Law, Washington 1920, s. 64; J. Chelodi, Ius canonicum de delictis et poenis, Vicenza 1943⁵, n. 38; Plöchl, op.cit., t. II, s. 346.

³⁴ Por. *Glossa ad c. 10, X, V, 27; Innocentius IV, In quinque libros Decretalium apparatus seu commentaria, f. 340; Henricus a Segusio, Aurea Summa, s. 1671—1672; Joannes Andreae, In V Decretalium librum nouella commentaria, f. 88 v; Abbas Panormitanus, op. cit., lib. V, f. 189; Gonzalez Tellez, op. cit., lib. V, s. 241.*

³⁵ *Si celebrat minori excommunicatione ligatus, licet graviter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrit, ...Peccat autem conferendo ecclesiastica sacramenta; sed ab eo collata virtutis non carent effectu, quum non videatur a collatione, sed participatione sacramentorum, quae in sola consistit perceptione, remotus... c. 10, X, V, 27.*

³⁶ W c. 10, X, V, 27 jest mowa o celebrowaniu Mszy św., lecz autorzy uwzględniając kontekst odnoszą go do wszystkich czynności władzy święceń, por. Fr. Suarez, *De censuris in communi, excommunicatione, suspensione et interdicto, itemque de irregularitate, Opera Omnia, Parisiis 1877, t. XXIII, s. 303—304; Gasparri, op. cit., t. I, n. 354.*

³⁷ Por. Gonzalez Tellez, op. cit., lib. V, s. 241; Suarez, op. cit., t. XXIII, s. 303; E. Pirhing, *Ius canonicum in V libros Decretalium distributum, nova methodo explicatum, Venetiis 1759, t. V, s. 182; Schmalzgrüber, op. cit., t. XI, s. 28; Fr. E. Bönninghausen, Tractatus iuridico-canonicus de irregularitatibus, Monasterii 1863, t. I, s. 139; Kober, op. cit., s. 308; Hinschius, op. cit., t. I, s. 52, nota 4; Ballerini—Palmieri, op. cit., t. VII, n. 426; Gasparri, op. cit., t. I, n. 354.*

z pewnością znał doskonale. Do wysunięcia takiego wniosku upoważnia również fakt udzielania przez tegoż papieża dyspens od nieprawidłowości z przestępstwa wiolacji ekskomuniki większej³⁸.

Opinię kanonistów potwierdził także pap. Innocenty IV. Powołał się przy tym na omawiany dekret Grzegorza IX i na aprobowane przez siebie ustawy pierwszego, powszechnego soboru lionńskiego (r. 1245)³⁹, w których orzeczono, że duchowny suspendowany, wykonując zabronione mu funkcje święceń, zaciąga nieprawidłowość⁴⁰. Innocenty uważał, że cytowane normy regulują w wystarczający sposób również sprawę nieprawidłowości z tytułu przestępstwa wiolacji ekskomuniki, ponieważ, jak to zaznaczył w komentarzu, odnośnie spełniania czynności święceń nie ma żadnej różnicy pomiędzy duchownymi ekskomunikowanymi i suspendowanymi, albowiem jedni i drudzy są wykluczeni od ich wykonywania⁴¹. Lekceważący sobie ten zakaz władzy kościelnej *ipso facto* stają się nieprawidłowi⁴².

Papież Bonifacy VIII, od którego bierze początek ów aksjomat: *Irregularitas non incurritur, nisi fuerit in iure expressa*⁴³ w r. 1301 deleguje kolektorowi dziesięcin władzę udzielania absolucji od ekskomuniki i dyspensowania od nieprawidłowości zaciągniętej z tytułu przestępstwa wykonywania funkcji święceń przez duchownych ekskomunikowanych⁴⁴. Z tego można wnioskować, że Bonifacy sądził, iż nieprawidłowość, o której mowa, jest dość wyraźnie określona w istniejących już przepisach prawnych.

³⁸ Por. A. Boudinhon, *Les expressions „Irrégularité” et „Irrégulier”*, „Le Canoniste Contemporain”, 34 (1911) 340.

³⁹ Innocentius IV, op.cit., f. 344 v.

⁴⁰ c. 1, II, 14 in VI°; c. 1, V, 11 in VI°.

⁴¹ ...*quia quoad executionem divinatorum non est differentia inter excommunicatos et suspensos: quia isti et illi excluduntur a divinis*. Op.cit., f. 365.

⁴² Innocentius IV, op.cit., f. 340, 344 v.

⁴³ c. 18, V, 11 in VI°; por. Gasparri, op.cit., t. I, s. 159.

⁴⁴ ...*post plenam et integram satisfactionem ab huiusmodi excommunicationibus iuxta ecclesiae formam absolvas eosdem, et dispensas cum eis super irregularitate, si taliter ligati non abstinerint a divinis...* c. un. III, 7 Extravag. com.

2. Powstanie nieprawidłowości z przestępstwa wykonywania czynności władzy święceń zabronionych karą interdyktu.

Nieprawidłowość z przestępstwa wykonywania funkcji władzy święceń zabronionych karą interdyktu powstała w podobny sposób, jak omówiona powyżej nieprawidłowość z przestępstwa wiolacji ekskomuniki. Do takiego wniosku upoważnia przede wszystkim stwierdzenie pap. Innocentego IV⁴⁵, które powtórzył w swoim komentarzu Jan Andrzejowy⁴⁶.

Innocenty IV, komentując dekretal wydany przez pap. Innocentego III odnośnie duchownych lekceważących sobie karę interdyktu⁴⁷, zaznacza: w dawnym prawie nie spotykamy ustawy, w której byłoby powiedziane, że obłożony interdyktem celebrując, staje się nieprawidłowy... Lecz według zwyczajowej i powszechnej interpretacji c. 6, 7, C. 11, q. 3 każdy, kto celebruje będąc w interdykcie, ma być uważany za nieprawidłowego. Ze względu na powszechną interpretację zostały wydane nowe konstytucje, które zdają się stanowić to samo⁴⁸. Na potwierdzenie postawionej tezy Innocenty IV przytacza obok dekretalu Grzegorza IX⁴⁹ ustawy pierwszego soboru lionńskiego, w których wyraźnie powiedziano, że zaciąga nieprawidłowość ten, kto wykonuje święte czynności zakazane mu karą suspensy, przy czym suspensą nazwano również interdykt zabraniający wstępu do kościoła⁵⁰. Choć interdykt osobisty, bo o tym pisał papież w cytowanym urywku, różni się gatunkowo od suspensy, to jednak niewątpliwie, jak twierdzi Plöchl, z niej się wywodzi.

⁴⁵ Op. cit., f. 344 v.

⁴⁶ *In VI Decretalium librum nouella commentaria*, f. 78.

⁴⁷ c. 18, X, V, 31.

⁴⁸ *...iure antiquo non invenitur quod... interdictus celebrans fit irregularis, nisi in cap. 11, q. 3 Si episcopus et c. seq. ubi dicitur, quod non debet habere spem reconciliationis in alio concilio, sed ex illis cap. consueta et communi interpretatione assumptum est, ut quicumque... interdicti celebrant, pro irregularibus habeantur, nec sunt mutanda quae interpretationem certam habuerunt... sed et propter communem interpretationem factae sunt quaedam novae constitutiones, quae hoc ipsum dicere videntur.* Op. cit., f. 344 v.

⁴⁹ c. 10, X, V, 27.

⁵⁰ c. 1, II, 14 in VI°; c. 1, V, 11 in VI°.

Przez długi czas granice między tymi dwiema karami były tak zatarte, że pojęć: interdykt, suspensa używano zamiennie⁵¹. Zarówno ojcowie I soboru lionńskiego⁵², jak i papieże Innocenty IV⁵³ czy Bonifacy VIII⁵⁴ nazywają suspensą interdykt zabraniający wstępu do kościoła. Ponadto, gdy sobie uprzytomnimy, że Kościół kategorycznie zabrania spełniania funkcji święceń duchownym suspendowanym i interdyktowanym, to stanie się rzeczą zrozumiałą, dlaczego Innocenty IV pisząc o powstaniu nieprawidłowości z przestępstwa wiolacji interdyktu osobistego wyraża się, że cytowane ustawy soboru lionńskiego zdają się potwierdzać opinię autorów, którzy utrzymywali, że stanie się nieprawidłowym duchowny obłożony interdyktem, jeżeli ośmieli się spełniać zakazane mu czynności święceń.

W rozszerzającej interpretacji c. 6, 7, C. 11, q. 3 niektórzy komentatorowie poszli tak daleko, że powołując się na nie twierdzili, iż zaciągają nieprawidłowość nie tylko ci, którzy celebrują będąc w ekskomunice lub interdykcie osobistym, lecz również i ci, którzy to czynią w miejscu obłożonym interdyktem, chociaż sami nie znajdują się w żadnej cenzurze kościelnej⁵⁵. Z tego wynika, że skutek lekceważenia interdyktu osobistego i miejscowego był taki sam.

Pogląd Innocentego IV podziela Bernard z Parmy († 1263), twórca glosy zwyczajnej do autentycznego zbioru Grzegorza IX, z której dowiadujemy się nie tylko o zapatrywaniu autora, ale i o powszechnie przyjętej opinii współczesnych mu dekretalistów⁵⁶. Bernard zaznacza kilka razy, że zaciąga nieprawidłowość

⁵¹ *Das Personalinterdikt... hatte seine Wurzel zweifellos in der Suspension. Die Grenzen lagen lange Zeit so verwischt, dass Begriffe synonym gebraucht wurden (z. B. suspensio ingressus ecclesiae).* Op. cit., t. II, s. 351.

⁵² c. 1, V, 11 in VI°.

⁵³ *In quinque libros Decretalium apparatus seu commentaria*, f. 365.

⁵⁴ c. 20, V, 11 in VI°.

⁵⁵ *Intellectum etiam praedictorum cap. quae sunt 11, q. 3 Si episcopus et cap. seq. extendunt quidam in tantum, ut dicantur etiam irregulares, qui celebrant in locis interdictis... quia interdicere locum intendit interdicere omnes celebrantes in loco apparet, quod non solum clerici loci, sed etiam alienigenae in loco interdicto celebrare non debent, nisi sint privilegiati.* Innocentius IV, op. cit., f. 344 v.

⁵⁶ A van Hove, *Prolegomena, Mechliniae—Romae 1945*², s. 474.

duchowny, który mimo zakazu władzy kościelnej zawartego w interdykcie, wykonuje funkcje władzy święceń⁵⁷. Tego samego zdania są Hostiensis († 1271), Abbas Antiquus († 1296), Gulielmus Durantis († 1296)⁵⁸.

Pod koniec w. XIII przedstawiony wyżej pogląd kanonistów został ujęty w formę ustaw powszechnych, a okazję do tego dały pewne wątpliwości, które wyłoniły się przy komentowaniu norm prawnych zawartych w Dekrecie Gracjana i zbiorach dekretalów. Znajdujemy w nich przepisy, które zakazują celebrować w świątyni zbezczeszczonej, dopóki nie nastąpi jej rekoncylia-cja⁵⁹. Nie wolno było również celebrować wtedy, gdy w kościele znajdował się ukarany ekskomuniką większą⁶⁰. Z drugiej strony prawnicy zgodnie utrzymywali, iż duchowny, który ośmiela się spełniać czynności święceń w miejscu obłożonym interdyktem *ipso facto* zaciąga nieprawidłowość. Przyczyną tej ostatniej było przestępstwo lekceważenia zakazu władzy kościelnej zawartego w interdykcie. Wobec powyższego nasuwało się pytanie, czy staje się nieprawidłowym również i ten, kto nie zważając na zakaz Kościoła celebrowa w świątyni zbezczeszczonej lub w obecności ekskomunikowanego? Widocznie kanoniści dawali na nie różne odpowiedzi, skoro najwyższy ustawodawca zabrał głos w tej sprawie. Bonifacy VIII (1294—1303) wyjaśnił wątpliwość i przy tej okazji, jak stwierdza wybitny dekretalista Jan Andrzejowy, aprobował pogląd, który w kwestii nieprawidłowości z przestępstwa wykonywania czynności władzy święceń zabronionych karą interdyktu głosili Innocenty IV, Bernard z Parmy, Hostiensis, Abbas Antiquus, Gulielmus⁶¹. Papież orzekł, że gdyby ktoś ośmielił się celebrować w kościele zbezczeszczonym lub w obecności ekskomunikowanego, działałby wprawdzie zuchwale, lecz nie zaciągnąłby nieprawidłowości, ponieważ prawo nic o tym nie mówi. Inaczej natomiast przedstawia się sprawa w wypadku,

⁵⁷ *Glossa ad c. 1, X, I, 5; Glossa ad c. 7, X, V, 27; Glossa ad c. 18, X, V, 31; Glossa ad c. 48, X, V, 39.*

⁵⁸ Por. Joannes Andreae, *In VI Decretalium librum nouella commentaria*, f. 169.

⁵⁹ c. 27, 26, D. 1 de cons.; c. 10, X, III, 40; c. 11, X, V, 33.

⁶⁰ c. 18, V, 11 in VI°.

⁶¹ *In VI Decretalium librum nouella commentaria*, f. 78, 169.

gdy duchowny wykonuje służbę Bożą w miejscu obłożonym interdyktem. Jeżeli ani ustawa, ani przywilej nie pozwala mu tego czynić, to celebrując łamie interdykt i zaciąga nieprawidłowość, od której tylko biskup rzymski może udzielić dyspensy ⁶².

Druga wątpliwość dotyczyła interdyktu zabraniającego wstępu do kościoła.

Na czwartym soborze lateraneńskim (r. 1215), chcąc położyć kres dowolności i nierozważnemu karaniu ekskomuniką określono procedurę, którą należało zachowywać przy wymierzaniu tej kary pod groźbą zaciągnięcia interdyktu zabraniającego wstępu do kościoła przez miesiąc ⁶³. W 30 lat później ojcowie pierwszego soboru lionńskiego (r. 1245) ponownie zajęli się tą sprawą i uchwalili konstytucję, w której podali wytyczne dla przełożonych i sędziów kościelnych odnośnie karania ekskomuniką, suspensą i interdyktem, a nie stosującym się do niej zagrozili cięższymi sankcjami karnymi, niż to uczyniono na soborze lateraneńskim. Do interdyktu zabraniającego wstępu do kościoła dodali suspensę od władzy święceń na przeciąg jednego miesiąca i ostrzegli, że gdyby tak suspendowany odważył się wykonywać czynności święceń, stanie się nieprawidłowy ⁶⁴.

Z cytowanej ustawy, którą zatwierdził Innocenty IV i z wypowiedzi tegoż papieża wynika, że przyczyną nieprawidłowości na pewno było przestępstwo wiołacji suspensy *a divinis* ⁶⁵. Czy było nią również niezachowywanie interdyktu (nazywanego powszechnie suspensą) zabraniającego wstępu do kościoła? Opierając się na wspomnianej konstytucji nie można dać zdecydowanie pewnej odpowiedzi na postawione wyżej pytanie, ponieważ prawodawca mówi w niej ogólnie, że sędzia, który naruszy

⁶² *Is, qui in ecclesia sanguinis aut seminis effusione polluta, vel qui praesentibus maiori excommunicatione nodatis scienter celebrare praesumit, licet in hoc temerarie agat, irregularitatis tamen, (quum id non sit expressum in iure) laqueum non incurrit. Is vero, qui scienter in loco celebrat supposito interdicto, (nisi super hoc privilegiatus existat, aut a iure sit concessum ei), irregularitatem incurrit, a qua nequit per alium, quam per Romanum Pontificem liberari.* c. 18, V, 11 in VI°.

⁶³ c. 48, X, V, 39.

⁶⁴ *Glossa ad c. 1, V, 11 in VI°.*

⁶⁵ *Por. In quinque libros Decretalium apparatus seu commentaria, f. 365.*

przepisy odnośnie procedury karania cenzurami zaciągnięciem suspensę od wstępu do kościoła i *a divinis officiis* na przeciąg miesiąca. Przy tym obie sankcje karne traktuje ustawodawca jako coś jednego, gdy ostrzega, że tak suspendowany wykonując czynności święceń stanie się nieprawidłowy⁶⁶. Nie znajdując wystarczającej odpowiedzi w tekście ustawy należy zbadać, jak ówczesna kanonistyka rozwiązywała to zagadnienie i jak dekretaliści interpretowali cytowaną konstytucję.

Innocenty IV przytacza w komentarzu opinię kanonistów, którzy twierdzili, że duchowny, któremu zabroniono wstępu do kościoła, celebrując, nie zaciąga nieprawidłowości, ponieważ nie jest suspendowany *ab officio* i może celebrować poza kościołem⁶⁷. Tę opinię zna również Hostiensis, lecz wspomniawszy o niej zaznacza, że Innocenty IV w konstytucji *Cum medicinalis* postanowił, iż suspendowany od wstępu do kościoła celebrując w nim zaciąga nieprawidłowość⁶⁸.

Zupełnie inaczej rozumie cytowaną konstytucję Jan Andrzejowy. Pisze bowiem, że papież zdaje się w niej skłaniać za zdaniem przeciwnym. Natomiast w komentarzu do ustawy wydanej na soborze lateraneńskim Innocenty nauczał inaczej i tę naukę oraz pogląd Henryka z Seguzy zaaprobował Bonifacy VIII w dekretale *Is, cui*⁶⁹, a przez to położył kres wątpliwościom i dyskusjom prowadzonym na ten temat. Zgodnie z nauką dekretalistów tej miary co Innocenty IV, Hostiensis, Gulielmus Durantis, Archidiaconus, określił Bonifacy, że duchowny obłożony inter-

⁶⁶ c. 1, V, 11 in VI°.

⁶⁷ Op. cit., f. 365.

⁶⁸ *...hodie non solum ab ingressu ecclesiae sed etiam a divinis officiis per mensem unum noverit se suspensum, ideoque si interim celebrat, irregularitatem incurrit... et hoc ideo est, quia a divinis officiis suspensus celebrat, secus si suspenderetur tantum ab ingressu ecclesiae, unde... non efficiebatur celebrans interim irregularis, quia non continebatur ibi de divinis officiis, ...sed hoc addit dominus noster volens quod talis incurret irregularitatem. Aurea summa, s. 1905; por. również Glossa ad c. 1, V, 11 in VI°.*

⁶⁹ *Innocentius in decretali, Sacro in antiq. recte tenuit, quod terminatum est in d. c. is cui. 1 et 2. responso. Hic videtur innuere contrarium; quod sic suspensus celebrans non sit irregularis, cum suspendere ab ingressu ecclesiae non sit suspendere ab officio, cum etiam extra ecclesiam celebretur... Glossa ad c. 1, V, 11 in VI°.*

dyktem zabraniającym wstępu do kościoła nie może celebrować tylko w kościele. Gdyby złamał ten zakaz, *eo ipso* stałby się nieprawidłowy⁷⁰. Argumentując *a contrario* należy stwierdzić, że tak ukaranemu wolno celebrować poza kościołem, np. pod gołym niebem, w namiocie lub w domu prywatnym i wówczas nie zaciąga żadnej nieprawidłowości, ponieważ nie łamie cenzury⁷¹. Racja takiego rozstrzygnięcia leży w naturze omawianej kary.

3. Powstanie nieprawidłowości z przestępstwa wykonywania czynności władzy święceń zabronionych karą suspensy.

Idąc za ogólnie przyjętym poglądem kanonistów należy stwierdzić, że pierwsze ustawy prawa powszechnego, w których jest wyraźnie powiedziane o zaciągnięciu nieprawidłowości z tytułu przestępstwa wykonywania przez duchownego funkcji święceń zabronionych mu karą suspensy, pochodzą z czasów pontyfikatu Innocentego IV (1243—1254)⁷². Ponieważ mają one wielkie znaczenie dla omawianego zagadnienia, przyjrzyjmy się dokładniej ich treści i okolicznościom powstania.

Była już o tym wzmianka⁷³, że na pierwszym soborze lionńskim została określona dokładnie procedura, którą prałaci i sędziowie kościelni byli obowiązani zachowywać przy wydawaniu wyroków ekskomuniki, suspensy i interdyktu pod groźbą zaciągnięcia interdyktu zabraniającego wstępu do kościoła i suspensy *a divinis* na czas jednego miesiąca. Jednocześnie ustawodawca przestrzegł prałatów i sędziów, dlaczego należy uważać, aby nie paść w suspensę. Powodem był fakt, że według sankcji kano-

⁷⁰ *Is, cui est ecclesiae interdictus ingressus, quum sibi per consequens censeatur in ipsa divinorum celebratio interdicta, irregularis efficitur, si contra interdictum huiusmodi divinis in ea se ingerat, in suo agens officio sicut prius. c. 20, V, 11 in VI°*

⁷¹ Por. *Glossa ad c. 20, V, 11 in VI°*.

⁷² Por. *Glossa ad c. 9, 10, X, V, 27; Suarez, op. cit., t. XXIII bis, s. 17; Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 140, 142; Hinschius, op. cit., t. I, s. 52, nota 5; Gasparri, op. cit., t. I, n. 357; Wernz, op. cit., t. II, n. 136, nota 335.*

⁷³ Por. wyżej.

nicznych suspendowany, wykonując służbę Bożą, zaciąga nieprawidłowość, od której tylko papież może udzielić dyspensy ⁷⁴.

Jan Andrzejowy zaznacza, że powyższą konstytucję wydano w tym celu, aby położyć kres nierozważnemu karaniu cenzurami, a zwłaszcza ekskomuniką. Niektórzy bowiem pralaci nawet z błahych powodów rzucali je na swoich podwładnych ⁷⁵. Jeszcze surowszymi sankcjami karnymi zagrożono na tymże soborze powszechnym sędziom zwyczajnym i delegowanym, którzy wbrew sumieniu i sprawiedliwości bezinteresownie lub z chciwości wykonaliby jakąś czynność w sądzie na szkodę drugiej strony procesowej. Oprócz kar, o których mówią dawne ustawy, sędzia dopuszczający się tego rodzaju przestępstwa jest suspendowany przez rok od wykonywania urzędu (*ab executione officii*). Gdyby podczas trwania tej suspensy wykonywał służbę Bożą, popadnie w nieprawidłowość według sankcji kanonicznych ⁷⁶.

Z cytowanych ustaw wynika, że w czasach Innocentego IV nieprawidłowość z przestępstwa wykonywania czynności święceń zabronionych karą suspensy była już wyodrębnioną i skrytalizowaną instytucją prawną. Z treści obu dekretów z łatwością można wywnioskować, że prawodawca nie mówi o niej jako o instytucji zupełnie nowej, którą dopiero obecnym aktem ustawodawczym powołuje do bytu. Przeciwnie, deklaratywny sposób mówienia oraz dwa razy powtórzone wyrażenie, że suspendowany, który wykonuje służbę Bożą, staje się nieprawidłowy według sankcji kanonicznych ⁷⁷, wskazują na to, jak zauważa Jan Andrzejowy, że papież przytacza w tym przedmiocie normy starożytnego prawa ⁷⁸. Będzie więc rzeczą ciekawą odnaleźć te spośród dawnych przepisów, które najwyższy ustawodawca miał tu na myśli. Wskaże je sam Innocenty w komentarzu do *Dekretów*

⁷⁴ *Caveant autem ecclesiarum praelati et iudices universi, ne praedictam poenam suspensionis incurrant; quoniam si contingeret eos sic suspensos divina officia exequi sicut prius, irregularitatem non effugient iuxta canonicas sanctiones, super qua non nisi per summum Pontificem poterit dispensari. c. 1, V, 11 in VI°.*

⁷⁵ Por. *Glossa ad c. 1, V, 11 in VI°.*

⁷⁶ c. 7, II, 14 in VI°.

⁷⁷ *Juxta canonicas sanctiones, c. 1, V, 11 in VI°; secundum canonicas sanctiones, c. 1, II, 14 in VI°.*

⁷⁸ *In VI Decretalium librum nouella commentaria, f. 78.*

Grzegorza IX. Otóż dla umotywowania stwierdzenia, że zaciąga nieprawidłowość duchowny suspendowany, który wykonuje zabronione mu funkcje święceń, papież w kilku miejscach swojego dzieła przytacza normy prawne umieszczone przez Gracjana w c. 6, 7, C. 11, q. 3⁷⁹. Tymczasem w cytowanych kanonach nie ma wzmianki o nieprawidłowości z tytułu przestępstwa wiolacji suspensy. Jest jedynie mowa o zakazie celebrowania przez duchownego ekskomunikowanego i o sankcjach karnych za złamanie tego zakazu. Powyższą trudność Innocenty wyjaśnia w następujący sposób: w kanonach (c. 6, 7, C. 11, q. 3) zostało postanowione, że zaciągają nieprawidłowość duchowni ekskomunikowani, którzy świadomie i z pogardy władzy kościelnej celebrują *divina officia*. Całkiem słusznie rozciągnięto ten przepis również i na suspendowanych, ponieważ odnośnie wykonywania służby Bożej nie ma żadnej różnicy pomiędzy ekskomunikowanymi a suspendowanymi, albowiem i jedni i drudzy są od tego wykluczeni⁸⁰. Atoli ani Innocenty, ani Gulielmus Durantis⁸¹, czy Jan Andrzejowy⁸², którzy podzielają pogląd papieża w omawianej sprawie, nie wspominają nawet słowem o tym, kiedy nastąpiło owo rozciągnięcie. Zważywszy, że nieprawidłowość z przestępstwa wiolacji suspensy zawdzięcza swoje powstanie nie specjalnemu aktowi, którym prawodawca w wyraźny sposób powołuje do życia niejedną instytucję prawną, lecz nauce kanonistycznej i zwyczajowi, należy powiedzieć, że nie da się ustalić dokładnej daty jej powstania. Można jedynie zakreślić ogólne ramy czasowe długoletniego procesu, dokonującego się na terenie nauki i praktyki życiowej, którego owocem była omawiana instytucja. Termin *a quo* jest związany z Dekretem Gracjana i zapoczątkowaną przezeń nauką prawa kanonicznego. Jako termin *ad quem*

⁷⁹ Op. cit., f. 62, 340, 365.

⁸⁰ *...quia ergo per canones cautum erat, in excommunicatis celebrantibus divina officia scienter et in contemptum clavium, ut irregularitatem incurrant: ut 11. q. 3 Si quis episcopus damnatus et c. si quis episcopus in concilio extenditur hoc ad suspensos, optima ratione: quia quoad executionem divinorum non est differentia inter excommunicatos et suspensos: quia isti et illi excluduntur a divinis, op. cit., f. 365.*

⁸¹ Por. *Speculum iuris*, Basileae 1563, t. I, s. 61.

⁸² Por. *Glossa ad c. 1, V, 11 in VI°; In VI Decretalium librum nouella commentaria*, f. 78.

trzeba przyjąć lata pontyfikatu pap. Innocentego IV (1243—1254), a nawet można się cofnąć do czasu pontyfikatu Grzegorza IX (1227—1241). Za ostatnią ewentualnością przemawia dekret wy-dany 22 IV 1227 r.⁸³, w którym Grzegorz IX uwalnia od suspensy dwóch kanoników z Pragi oraz wyjaśnia, że tylko dlatego nie zaciągnęli nieprawidłowości, ponieważ celebrowali nie wiedząc o nałożonej na nich karze, czyli że usprawiedliwia ich prawdopodobna ignorancja. Gdyby przypadkiem nieznaną suspensy pochodziła z ciężko zawinionego niedbalstwa, wtedy popełniliby przestępstwo wiolacji suspensy i zaciągnęliby nieprawidłowość, od której potrzebowaliby dyspensy. Papież im udziela jej dla pewności⁸⁴.

Powyższa wypowiedź jest wystarczającym dowodem, że już za Grzegorza IX istniała nieprawidłowość, o której mowa.

II. HISTORIA NIEPRAWIDŁOŚCI I PRZESTĘPSTWA NIEPRZESTRZEGANIA KAR KOŚCIELNYCH

Główną rolę w dalszej ewolucji tej instytucji odegrała nauka kanonistyczna i praktyka wytworzona przez urzędy administracji kościelnej. Ich wielowiekowy dorobek najwyższy ustawodawca wykorzystał w pełni dopiero przy redagowaniu odpowiedniego kanonu kodeksu prawa kanonicznego⁸⁵. Przed kodeksem, poza postanowieniem soboru trydenckiego, dającego biskupom władzę dyspensowania swoich podwładnych od nieprawidłowości pochodzącej z tajnego przestępstwa⁸⁶ i poza dekretem Kongregacji św. Oficjum z dnia 6 IX 1909 r., mocą którego spowiednik mógł dyspensować w wypadkach nagłych od nieprawidłowości tajnej pochodzącej z nieprzestrzegania cenzur⁸⁷, nie spotykamy ustaw powszechnych, które zmieniłyby prawo dekretów odnośnie omawianej nieprawidłowości. Chociaż ulegała zmianom liczba cenzur i zakres ich skutków, chociaż papieże wspominali nieraz o nieprawidłowości, którą zaciągają duchowni z tytułu wiolacji

⁸³ Por. P o t t h a s t, op. cit., t. I, n. 9611.

⁸⁴ c. 9, X, V, 27.

⁸⁵ Kan. 985, 7°.

⁸⁶ Sess. 24, c. 6 de ref.

⁸⁷ AAS, 1 (1909) 677—678.

ekskomuniki, interdyktu, suspensy, a legatom, przełożonym zakonnym, penitencjarzom delegowali władzę dyspensowania od niej⁸⁸, to jednak te akty nie wprowadziły istotnych zmian do trzynastowiecznych ustaw, regulujących ten odcinek dyscypliny kościelnej. Z tego powodu w dalszych rozważaniach zwrócimy uwagę głównie na wyniki nauki prawa kanonicznego i praktyki Kurii Rzymskiej.

Studium literatury kanonistycznej wykazuje, że dekretaliści, a następnie teologowie i kanoniści zajmowali się dość dokładnie instytucją, którą nazwali: „nieprawidłowość z tytułu wiolacji cenzury” (*irregularitas ex violatione censurae* lub krócej *censurae reus*). Wpływała na to zarówno aktualność zagadnienia, jak i wielość przeróżnych form przestępstwa nieprzestrzegania kar kościelnych, zabraniających duchownym wykonywania funkcji władzy święceń. Zwłaszcza ta druga okoliczność skłoniła autorów do dogłębnego przeanalizowania norm prawnych i ustalenia w oparciu o nie pewnych ogólnych zasad, według których można by ocenić, czy w konkretnym wypadku nieprawidłowość zaistniała czy też nie. Te zasady i wiążące się z nimi kwestie dyskusyjne przedstawimy poniżej.

W nauce kanonistycznej i praktyce administracyjnej przyjmowano powszechnie, że nieprawidłowym staje się duchowny, który osobiście wykonuje w uroczysty sposób, czyli z urzędu i na serio funkcje posiadanej władzy święceń, pomimo że kara, w której się znajduje, zabrania mu tego. Lekceważenie owego zakazu

⁸⁸ Pius II, const. *Cum ex sacrorum*, 17 nov. 1461, *Codicis Iuris Canonici fontes*, ed. P. Gasparri — I. Serédi, Romae 1923/39, t. I, n. 57; Clemens VII, ep. *Cum sicut*, 15 ian. 1530, *Fontes*, t. I, s. 139, n. 79; Sixtus V, const. *Sanctum et salutare*, 5 ian. 1589, *Fontes*, t. I, s. 312—313, n. 166; Clemens VIII, const. *Romanum Pontificem*, 28 febr. 1596, *Fontes*, t. I, n. 182; Clemens XI, *Cum sicut accipimus*, 12 martii 1721, *Bullarium pontificium Sacrae Congregationis de Propaganda Fide*, Romae 1839—58, Appendix I, s. 480; Benedictus XIII, *Qua sollicitudine*, 21 febr. 1725, *Bullarium pontific.*, Appendix II, s. 11—12; Benedictus XIV, *Preclara*, 20 iulii 1740, *Bullarium pontific.*, Appendix II, s. 81; const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, *Fontes*, t. I, s. 746, n. 328; *Non possumus*, 20 iulii 1746, *Bullarium pontific.*, t. II, s. 120; const. *Impositi nobis*, 27 febr. 1747, *Fontes*, t. II, n. 376; ep. encycl. *Inter praeteritos*, 3 dec. 1749, *Fontes*, t. II, n. 404 §§ 48—50; Clemens XIII, *Cum nobis*, 1 aug. 1760, *Bullarium pontific.*, Appendix II, s. 227; *Inter plurimas*, 11 sept. 1765, *Bullarium pontific.*, t. IV, s. 103; Pius VI, *Nova*, 18 ian. 1779, *Bullarium pontific.*, t. IV, s. 183.

władzy kościelnej, będące grzechem ciężkim, powoduje *ipso facto* nieprawidłowość.

1. Czynność posiadanej władzy święceń winna być wykonana osobiście. Gdyby duchowny spełniał funkcje władzy święceń, której nie posiada, stałby się nieprawidłowy z innego tytułu, a mianowicie z tytułu przestępstwa uzurpacji.

Nie popada również w nieprawidłowość duchowny ukarany jedną z cenzur, który przyjmuje następne święcenie, ponieważ czynność ta według opinii uznanej przez Benedykta XIV za prawdziwszą, powszechniejszą i przyjętą w praktyce kurialnej, nie jest wykonywaniem poprzedniego święcenia, lecz przestępstwem gatunkowo różnym⁸⁹. Kościół karze je suspensą *latae sententiae* od wykonywania przyjętego święcenia i tę karę niektórzy autorowie (Majolus, Navarrus⁹⁰, Ugolinus⁹¹) utożsamiali z nieprawidłowością⁹². Z tej samej racji odrzucono pogląd św. Alfonsa, który utrzymywał, że staje się nieprawidłowy kleryk obłożony cenzurą, jeżeli w akcie przyjmowania święcenia wykonuje je, np. neoprezbiter wymawia słowa konsekracji, a więc celebrowa Mszę św., diakon śpiewa ewangelię, subdiakon lekcję⁹³. Każda z wymienionych przykładowo czynności jest moralnie nieodłączną częścią składową aktu udzielania święceń. Tymczasem warunkiem zaistnienia nieprawidłowości jest wykonanie czynności moralnie różnej od aktu udzielania święceń⁹⁴.

Kanoniści zastanawiali się czy zaciąga nieprawidłowość duchowny będący w cenzurze, który wprowadzie sam nie wykonuje zabronionych mu czynności władzy święceń, lecz poleca je wykonać wobec siebie, np. nakazuje odprawić Mszę św.? Kwestia ta nie była jednolicie rozstrzygana przez autorów. Odpowiedź twierdzącą dawali zwłaszcza kanoniści dawniejsi (Hostiensis, Jan

⁸⁹ *De synodo dioeclesana*, Venetiis 1792, lib. 12, c. 3, n. 7.

⁹⁰ Por. Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 145, nota 20.

⁹¹ *Tractatus de irregularitatibus*, Venetiis 1601, s. 172.

⁹² Por. Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 145—147; D'Annibale, *Summula theologiae moralis*, Romae 1908⁵, t. I, n. 411, nota 32; Gasparri, op. cit., t. I, n. 142, 194, 362; Wernz, op. cit., t. II, n. 136, nota 341.

⁹³ *Theologia moralis*, ed. L. Gaudé, Romae 1909—12, t. III, s. 798, n. 799.

⁹⁴ Por. Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 149—150; D'Annibale, op. cit., t. I, n. 411.

Andrzejowy, Panormitanus)⁹⁵. Powoływali się przy tym, jak pisze Myrcha „na c. 5, X, V, 27, gdzie jest powiedziane, że nie jest usprawiedliwiony, a wobec tego zaciąga karę przewidzianą w prawie biskup ekskomunikowany, jeśli poleca odprawienie Mszy św. wobec siebie. Suarez zbija te argumenty zaznaczając, że kara, o której jest mowa, nie jest nieprawidłowością, na co wskazują słowa: *Ei non diximus infligendam*. Wyrażenie powyższe wskazuje raczej na kary *ferendae sententiae*, a nie *latae sententiae*, do jakich zalicza się nieprawidłowość. Kanon pozwala karać depozycją lub innym środkiem prawnym. Za niezaciągnięciem nieprawidłowości przemawiają także ostatnie słowa cytowanego dekretu, w których prawodawca wyraża sankcję karną za czynny udział w obrzędach religijnych. Nie karze natomiast za bierny — bez względu na to, czy odprawianie Mszy św. wobec siebie polecił biskup ekskomunikowany, czy też nie. Nie zaciąga wobec tego i nieprawidłowości.. W praktyce jednak, zdaniem Suareza, można podzielić pogląd przeciwny, wówczas to zaciągnięcie nieprawidłowości uzasadniałoby zwyczaj przeciwny prawu, ewentualnie nadać należałoby rozszerzającą interpretację wzmiankowanemu przepisowi prawnemu”⁹⁶. Nieprawidłowość wywodziłaby się wtedy z powszechnej opinii doktorów. Atoli takiemu rozwiązaniu sprawy przeciwstawili się: D'Annibale⁹⁷, Bönninghausen⁹⁸, Gasparri⁹⁹, Wernz¹⁰⁰. Ich zdaniem w tym wypadku duchowny w ogóle nie staje się nieprawidłowy, ponieważ, jak to lakonicznie uzasadni Gasparri, do wprowadzenia nieprawidłowości nie wystarcza powszechna opinia zwłaszcza wtedy, gdy poważni autorowie sprzeciwiają się jej; zwyczaju zaś daremnie się broni¹⁰¹, gdyż znana zasada prawna brzmi: *Irregularitas non incurritur, nisi fuerit in iure expressa*¹⁰². Stąd wypływa wniosek,

⁹⁵ Por. *Glossa ad c. 2, V, 7 in Clem.*; Abbas Panormitanus, op. cit., lib. V, f. 186 v.

⁹⁶ *Ekskomunikacja*, „Polonia Sacra”, 10 (1958—I) 164—165.

⁹⁷ Op. cit., t. I, n. 411, nota 26.

⁹⁸ Op. cit., t. I, s. 161—163.

⁹⁹ Op. cit., t. I, n. 363.

¹⁰⁰ Op. cit., t. II, n. 136, nota 344.

¹⁰¹ Op. cit., t. I, n. 363.

¹⁰² Por. Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 162; Gasparri, op. cit., t. I, n. 159.

że nieprawidłowość zaciąga tylko ten duchowny, który popełnia przestępstwo wiolacji jednej z cenzur, wykonując osobiście czynność władzy święceń.

Lecz tu nasuwa się nowe pytanie: czy wykonanie funkcji jednego ze święceń mniejszych mimo zakazu płynącego z kary kościelnej jest dostateczną przyczyną nieprawidłowości? Hostiensis, Gulielmus Durantis¹⁰³, Jan Andrzejowy¹⁰⁴, Panormitanus¹⁰⁵, powołując się na fakt, że w dekretach ustawodawcy wyrażają się ogólnie, nie czyniąc żadnych rozróżnień pomiędzy funkcjami święceń wyższych i niższych, dawali odpowiedź twierdzącą. Była to opinia powszechnie przyjęta, ale nie jedyna. Tak np. Gulielmus Redonensis¹⁰⁶, autor glosy do *Sumy* św. Rajmunda z Pennaforte opowiedział się za opinią wprost przeciwną¹⁰⁷. Referują ją również Durantis¹⁰⁸ i Jan Andrzejowy¹⁰⁹. Jej zwolennicy twierdzili, że nie staje się nieprawidłowym minorzysta, który będąc w ekskomunie wykonuje w uroczysty sposób funkcje posiadanych święceń. Gdyby nawet zaciągnął jakąś nieprawidłowość, to najwyżej tzw. nieprawidłowość mniejszą (*irregularitatem parvam*), od której każdy biskup może udzielić dyspensy. Od nieprawidłowości są wolni także duchowni święceń wyższych, którzy będąc w cenzurze wykonują czynności władzy święceń mniejszych, np. kapłan ekskomunikowany spełnia funkcje akolity. Najbardziej ważkim argumentem przemawiającym za takim rozstrzygnięciem sprawy był fakt, iż w wielu miejscowościach funkcje święceń niższych wykonywali laicy. Ojcowie soboru trydenckiego postanowili usunąć tę praktykę i przywrócić dawną, surowszą dyscyplinę. Dlatego nakazali, aby czyn-

¹⁰³ *Patet ergo ex praemissis quod in minoribus ordinibus contrahitur irregularitas*. Op. cit., s. 63.

¹⁰⁴ *In V Decretalium librum nouella commentaria*, f. 85.

¹⁰⁵ Op. cit., lib. V, f. 185 v, 187.

¹⁰⁶ Około r. 1241 lub 1250 napisał komentarz zwany glosą do *Sumy* św. Rajmunda z Pennaforte, por. Van Hove, *Prolegomena*, is. 514.

¹⁰⁷ *De constitutis autem in minoribus ordinibus, qui in excommunicatione administrant cum solemnitate in officio suo: credo, quod non incurrunt irregularitatem*; por. S. Raymundus de Pennaforte, *Summa*, Veronae 1744², s. 343.

¹⁰⁸ *Speculum iuris*, s. 63.

¹⁰⁹ *In V Decretalium librum nouella commentaria*, f. 85 v.

ności święceń od ostiariatu do diakonatu włącznie spełniali nie laicy, lecz duchowni, posiadający odpowiedni stopień święceń¹¹⁰. Idąc po linii reformy wytyczonej przez sobór, pap. Sykstus V w konstytucji *Sanctum et salutare* z dnia 5 I 1589 r. oświadcza wyraźnie, że zaciągają nieprawidłowość minorzyści, którzy będąc w suspensie ośmielili się wykonywać funkcje władzy święceń mniejszych¹¹¹. Taki sam wniosek nasuwa się z konstytucji Klemensa VIII zaczynającej się od słów *Romanum Pontificem* z dnia 28 II 1596 r.¹¹²

Zdawać by się mogło, że powyższe akty ustawodawcze powinny położyć kres wszelkim dyskusjom na ten temat. Okazało się jednak, że sprawa nie została ostatecznie rozstrzygnięta. Cytowana ustawa soboru trydenckiego nie weszła bowiem w życie i funkcje święceń mniejszych nadal pełnili przeważnie laicy. Z tej racji niektórzy teologowie, jak np. Laymann¹¹³, Bonacina¹¹⁴ i cytowani przezeń Avila, Toletanus, Navarrus utrzymywali, że nieprawidłowość z przestępstwa wiolacji cenzur zaciąga tylko ten, kto wykonuje zabronione mu funkcje władzy święceń wyższych. Atoli w przeważającej większości kanoniści i teologowie opowiadali się za opinią słynnych dekretalistów: Henryka z Seguzy, Durantisa, Jana Andrzejowego, Panormitanusa, do której wprowadzili jedynie pewne modyfikacje. Twierdzili bowiem, że zaciąga nieprawidłowość minorzysta ukarany cenzurą, jeżeli spełnia funkcje posiadanych święceń uroczyście, czyli z urzędu, jako minister deputowany przez Kościół. Natomiast jest wolny od niej, gdy je wykonuje w ten sposób, w jaki ze zwyczaju czynią to laicy¹¹⁵. Opinię tę aprobowala Kuria Rzymska, czego dowodem

¹¹⁰ Sess. 23, c. 17 de ref.

¹¹¹ *Fontes*, t. I, n. 166.

¹¹² *Fontes*, t. I, n. 182.

¹¹³ *Theologia moralis in quinque libros distributa*, Moguntiae 1723⁹, t. I, s. 135.

¹¹⁴ *Opera omnia*, Venetiis 1662, t. I, s. 556.

¹¹⁵ Suarez, op. cit., t. XXIII, s. 328, n. 10; Gonzalez Tellez, op. cit., lib. V, s. 237—238; Fr. Fagnanus, *Commentaria in quinque libros Decretalium*, Venetiis 1764, lib. V, s. 192; Pirhing, op. cit., lib. V, s. 183; A. Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, Parisiis 1889, t. VI, s. 476; Schmalzgrueber, op. cit., t. XI, s. 25—26.

jest odpowiedź św. Penitencjarii z 20 XII 1650 r.¹¹⁶ i Kongregacji Soboru z 14 V 1763 r.¹¹⁷. Potwierdził ją również pap. Benedykt XIV dnia 3 XII 1749 r. w encyklice *Inter praeteritos* wydanej z okazji zbliżającego się roku jubileuszowego, a skierowanej do penitencjarzy i spowiedników Rzymu, w której wyjaśnia, przytoczywszy uprzednio kontrowersje w omawianej sprawie, że wśród uprawnień dyspensowania udzielonych w konstytucji *Convocatis* (25 XI 1749)¹¹⁸ mieści się także uprawnienie dyspensowania od nieprawidłowości z przestępstwa wiolacji cenzur popełnionego przez minorzystów¹¹⁹.

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że wobec powyższych danych należało przyznać pierwszeństwo opinii pozytywnej. Czyniło to wielu autorów¹²⁰, lecz niejeden z nich nie omieszkał dodać, iż w praktyce prawie nigdy, albo bardzo rzadko może zaciągnąć nieprawidłowość duchowny obłożony cenzurą, który wykonuje funkcje święceń mniejszych.

2. Czynność władzy święceń winna być spełniona w uroczysty sposób, czyli z urzędu i na serio¹²¹.

3. Czynność wykonana przez duchownego winna być zakazana nałożoną na niego ekskomuniką, suspensą lub interdyktem.

¹¹⁶ *Et hanc sententiam Canonistarum probavit novissime Signatura S. Poenitentiariae Apostolicae, habita die 20. Decembris 1650. Censuit enim Clericos minorum Ordinum excommunicatos, suspensos, vel interdictos, qui tanquam Clerici ex officio suo exercent actum, seu ministerium alicui ex dictis Ordinibus deputatum, irregularitatem incurrere.* Fagnanus, op. cit., lib. V, s. 193.

¹¹⁷ Por. S. Pallottini, *Collectio omnium conclusionum et resolutionum quae in causis propositis apud Sacrum Congr. Cardinalium S. Concilii Tridentini Interpretum prodierunt ab eius institutione a. 1564 ad a. 1860*, Romae 1884, t. XI, s. 25, n. 81.

¹¹⁸ *Fontes*, t. II, n. 402.

¹¹⁹ *Fontes*, t. II, n. 404.

¹²⁰ Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 144, 157—158; Kober, op. cit., s. 309—310; Ph. De Angelis, *Praelectiones iuris canonici*, Romae-Parisiis 1891, t. IV, s. 309; Gasparri, op. cit., t. I, n. 261; Wernz, op. cit., t. II, n. 136, nota 339; M. Lega, *Praelectiones in textum iuris canonici, De delictis et poenis*, Romae 1910², n. 262, nota 2.

¹²¹ Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 142—144; D'Annibale, op. cit., t. I, n. 411, nota 29; Gasparri, op. cit., t. I, n. 370; Ballerini-Palmieri, op. cit., t. VII, n. 426, 3°; Wernz, op. cit., t. II, n. 136.

Bonifacy VIII orzekł, że przepisy odnośnie przyczyn nieprawidłowości należy tłumaczyć ściśle¹²². Interpretacja rozszerzająca i stosowanie analogii były wykluczone. Z tej racji autorowie¹²³ zgodnie stwierdzali, że chociaż grzeszy ciężko, to jednak nie staje się nieprawidłowy duchowny, który wykonuje funkcje władzy święceń, lekceważąc sobie zwykły, nie mający charakteru kary zakaz ich spełniania, lub będąc w grzechu śmiertelnym (*suspensus a Deo*) czy w nieprawidłowości. Również ten, kto celebrowa w kościele zbezczeszczonym, albo w obecności ekskomunikowanego nietolerowanego¹²⁴, lub podczas tzw. *cessatio a divinis*¹²⁵ nie popada w nieprawidłowość, gdyż w ustawach nie ma o niej żadnej wzmianki. Jest natomiast wyraźnie powiedziane, że staje się nieprawidłowy duchowny popełniający przestępstwo wiołacji cenzury¹²⁶. Stosując interpretację ścisłą już niektórzy dekretaliści, jak o tym wspomina Jan Andrzejowy¹²⁷, utrzymywali, że wiołacja suspensy jako kary odwetowej nie powoduje nieprawidłowości. Innego zdania byli Innocenty IV¹²⁸, Gulielmus Durantis¹²⁹, czy też cytowany przed chwilą Jan Andrzejowy¹³⁰.

Wśród przepisów wydanych na pierwszym soborze lionńskim (r. 1245) spotykamy dwie wzmianki, które bezpośrednio dotyczą poruszanego tu zagadnienia. W jednej z uchwał soborowych jest powiedziane, że sędzia, który wydał wyrok ekskomuniki nie zachowując przepisanej przez sobór procedury, jest *ipso facto* za-

¹²² c. 18, V, 11 in VI°.

¹²³ Innocentius IV, op. cit., f. 340; Hostiensis, op. cit., s. 1672—1673; Durantis, op. cit., s. 61—62; Joannes Andreae, op. cit., f. 88 v; Abbas Panormitanus, op. cit., lib. V, f. 189 v; Suarez, op. cit., t. XXIII bis, s. 18; Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 151 n.; Gasparri, op. cit., t. I, n. 355, 359; Wernz, op. cit., t. II, n. 136; Fr. Santi-M. Leitner, *Praelectiones iuris canonici*, Ratisbonae-Romae 1905⁴, t. V, s. 159.

¹²⁴ c. 18, V, 11 in VI°.

¹²⁵ Por. H. Jone, *Commentarium Codicis Iuris Canonici*, Paderborn 1950—55, t. III, s. 477.

¹²⁶ c. 9, 10, X, V, 27; c. 1, II, 14 in VI°; c. 1, 18, 20, V, 11 in VI°.

¹²⁷ *In V Decretalium librum nouella commentaria*, f. 88 v.

¹²⁸ c. 1, II, 14 in VI°; c. 1, V, 11 in VI°; *In quinque libros Decretalium apparatus seu commentaria*, f. 340.

¹²⁹ Op. cit., s. 62.

¹³⁰ Op. cit., f. 88 v.

suspendowany *a divinis* na okres miesiąca. Gdyby, będąc w tej suspensie, ośmielił się celebrować, zaciągnie nieprawidłowość, od której tylko papież może udzielić dyspensy¹³¹. W drugiej ustawie czytamy, że stanie się nieprawidłowy sędzia suspendowany od wykonywania urzędu (*suspensus ab executione officii*) na przeciąg roku, jeżeli podczas trwania suspensy będzie spełniał czynności władzy święceń¹³². Nie ma najmniejszej wątpliwości, że w obu wypadkach jest mowa o suspensie jako karze odwetowej (miała bowiem określony czas trwania) i jej wiolacja tak samo, jak wiolacja suspensy — cenzury stanowi przyczynę powstania nieprawidłowości. Tę zasadę powtórzy Innocenty IV w komentarzu do *Dekretów* Grzegorza IX¹³³, za nią opowie się Durantis¹³⁴, Jan Andrzejowy¹³⁵ i olbrzymia większość kanonistów i teologów następnych stuleci, a wśród nich autorzy tej miary co: Suarez¹³⁶, Gonzales Tellez¹³⁷, Benedykt XIV¹³⁸, Bönninghausen¹³⁹, Kober¹⁴⁰, Gasparri¹⁴¹, Wernz¹⁴², Santi-Leitner¹⁴³, Lega¹⁴⁴. Nieliczna grupa będzie jednak w dalszym ciągu utrzymywała, że jedynie wiolacja suspensy — cenzury powoduje nieprawidłowość. Jeden ze zwolenników tej opinii, kardynał D'Annibale tak ją uzasadni: wyrażenie *irregularitas ex violatione censurae*, które autor nazywa regułą prawną, należy tłumaczyć ściśle, ponieważ obracamy się *in odiosis*. Nie można przeto pod pojęcie cenzury podciągać suspensy mającej charakter kary odwetowej i konsekwentnie jej wiolacja z zasady nie jest przyczyną nieprawidłowości. Może nią być tylko wyjątkowo. Ma to miejsce

¹³¹ c. 1, V, 11 in VI°.

¹³² c. 1, II, 14 in VI°.

¹³³ Op. cit., f. 340.

¹³⁴ Op. cit., t. I, s. 62.

¹³⁵ Op. cit., f. 88 v.

¹³⁶ Op. cit., t. XXIII bis, s. 17, n. 3.

¹³⁷ Op. cit., lib. V, s. 246.

¹³⁸ *De synodo dioeclesana*, lib. 12, c. 7, n. 5.

¹³⁹ Op. cit., t. I, s. 141—142.

¹⁴⁰ *Die Suspension der Kirchendiener*, Tübingen 1862, s. 95.

¹⁴¹ Op. cit., t. I, n. 358.

¹⁴² *Ius decretalium*, t. II, n. 136, nota 336; t. VI, n. 210.

¹⁴³ Op. cit., t. V, s. 159.

¹⁴⁴ *De delictis et poenis*, n. 198, 263.

wtedy, gdy w konkretnym wypadku papież (bo jemu jedynie przysługuje władza znoszenia reguł prawnych) wyraźnie zaznaczy, że nie przestrzegający ustanowionej przez niego suspensy odwetowej stanie się nieprawidłowy¹⁴⁵. Inni ze św. Alfonsem na czele wprowadzają rozróżnienie. Duchowny, który nie przestrzega suspensy nałożonej statutem albo na sposób nakazu za przestępstwo przyszłe lub nawet i dawne ale mające pewną ciągłość, popada w nieprawidłowość. Jest natomiast wolny od niej, jeżeli łamie suspensę, którą sędzia wymierzył wyrokiem jedynie w celu ukarania delikwenta za dawne przestępstwo, ponieważ taka suspensa ma charakter zwykłej kary odwetowej¹⁴⁶.

Według oceny Wernza zarówno pogląd, za którym opowiedział się św. Alfons, jak i opinia, którą reprezentuje D'Annibale są pozbawione solidnej podstawy. Pierwszeństwo należy bezwzględnie przyznać nauce Suareza, który uważał za rzecz prawie pewną, że wiolacja suspensy odwetowej jest przyczyną powstania nieprawidłowości¹⁴⁷. Przemawiają za tym:

a) ustawy soboru lionńskiego, które weszły w skład autentycznego zbioru Bonifacego VIII¹⁴⁸. Jest w nich wyraźnie powiedziane, że suspendowany na określony okres czasu (miesiąc, rok) celebując, staje się nieprawidłowy.

b) stała praktyka administracyjna Kurii Rzymskiej. Kongregacja Soboru¹⁴⁹ i Kongregacja Rozkrzewiania Wiary¹⁵⁰ powołując się na cytowane dekretały i powszechniejszą opinię kanonistów nieraz stwierdzały w swoich orzeczeniach, że zaciąga nieprawidłowość duchowny, który spełnia funkcje władzy święceń zakazane mu przez suspensę, mającą charakter kary odwetowej. W wypadku tzw. *suspensy ex informata conscientia* nieprawidło-

¹⁴⁵ *Summula theologiae moralis*, t. I, n. 386, s. 411, nota 24.

¹⁴⁶ *Theologia moralis*, t. IV, n. 314.

¹⁴⁷ Op. cit., t. II, n. 136, nota 336.

¹⁴⁸ c. 1, II, 14 in VI°; c. 1, V, 11 in VI°.

¹⁴⁹ S. C. C., Sagonen. 21 iun. 1623, *Fontes*, t. V, n. 2442; Isernien., 20 dec. 1687 et 10 apr. 1688, ASS 14 (1881) 311; Lucionen., 8 apr. 1848, *Fontes*, t. VI, n. 4104; por. również ASS, 14 (1881) 372—378; Pallottini, op. cit., t. XI, s. 25—26.

¹⁵⁰ S. C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, *Fontes*, t. VII, n. 4691; instr. 20 oct. 1884, *Fontes*, t. VII, n. 4907.

wość powstaje nawet i wtedy, gdy ukarany celebryje po wniesieniu apelacji, jak to obszernie przedstawiono w półurzędowym organie Stolicy Apostolskiej, „*Acta Sanctae Sedis*”, analizując zagadnienie na przykładzie decyzji Kongregacji Soboru z r. 1848¹⁵¹. Apelacja bowiem od *suspensy ex informata conscientia* jest niedopuszczalna.

c) racja wewnętrzna, którą powtarzają kanoniści za Suarezem i którą przytaczają Kongregacje w prawnych uzasadnieniach swoich orzeczeń. Ponieważ spełniania czynności władzy święceń — pisze Suarez — równie skutecznie jak *suspensa-cenzura* zabrania *suspensa-kara* odwetowa, łamiący ją staje się nieprawidłowy¹⁵².

Gasparri, wypowiedziawszy swój pogląd w omawianej sprawie, stwierdza bez żadnego wahania, że popada również w nieprawidłowość duchowny degradowany lub deponowany, jeżeli się ośmieli wykonywać funkcje święceń¹⁵³. Spośród dawniejszych kanonistów tylko niektórzy zajmowali się tym zagadnieniem¹⁵⁴. I tak opinię, za którą opowiedział się kard. Gasparri głosili: Maiolus¹⁵⁵, Gonzales Tellez¹⁵⁶, Schulte¹⁵⁷ argumentując, że depozycja i degradacja zawierają w sobie *suspensę*, której wiolacja jest przyczyną nieprawidłowości. Przeciwnego zdania byli: Thesaurus-Giraldi¹⁵⁸, Sayrus¹⁵⁹, Bönninghausen¹⁶⁰, Hinschius¹⁶¹, ponieważ w żadnej ustawie nie ma o tym mowy, że niestosowanie się do kary degradacji czy depozycji powoduje nieprawidłowość. Tę ostatnią ustawy wiążą jedynie z wiolacją ekskomuniki, interdyskutu i *suspensy*. Jest przy tym rzeczą obojętną, czy wymierzone

¹⁵¹ ASS, 14 (1881) 299—315.

¹⁵² ...*quia talis suspensio (poena) tam efficaciter privat sacro ministerio dum durat, sicut quaelibet alia*. Op. cit., t. XXIII bis, s. 17.

¹⁵³ Op. cit., t. I, n. 358.

¹⁵⁴ Por. Hinschius, op. cit., t. I, s. 53, nota 7.

¹⁵⁵ *Tractatus de irregularitate et aliis canonicis impedimentis*, Romae 1619, s. 271.

¹⁵⁶ Op. cit., lib. V, s. 240.

¹⁵⁷ *System des allgemeinen katholischen Kirchenrechts*, Giessen 1856, s. 119.

¹⁵⁸ *De poenis ecclesiasticis*, Romae 1760, s. 46.

¹⁵⁹ Por. Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 152, nota 36.

¹⁶⁰ Op. cit., t. I, s. 152.

¹⁶¹ Op. cit., t. I, s. 53.

kary są publiczne czy tajne, *latae* czy *ferendae sententiae*, zagrożone prawem (*a iure*), czy wymierzone przez przełożonego (*ab homine*). Jeżeli tylko zabraniają wykonywać jakiejś funkcji święceń, spełnienie jej wbrew owemu zakazowi stanowi przestępstwo wiolacji, które jest przyczyną nieprawidłowości¹⁶².

4. Niegodziwe wykonanie czynności święceń zabronionej przez karę kościelną winno być grzechem ciężkim. Jeżeli nim nie jest, nieprawidłowość nie powstaje. Dlatego też wszystkie okoliczności, które uwalniają od grzechu ciężkiego, uwalniają pośrednio od nieprawidłowości z przestępstwa.

Nie wchodząc w gąszcz zawilej kazuistyki, już z dotychczasowych rozwiązań można zauważyć, ile wątpliwości, dyskusji i rozbieżnych poglądów łączyło się z omawianą nieprawidłowością. Świadczą one, jak bardzo pożądaną rzeczą było autorytatywne i gruntowne uporządkowanie tego odcinka dyscypliny kościelnej. Konkretnie postulaty wniesiono w tej sprawie na sobór watykański¹⁶³, lecz ten niestety nie zdążył jej załatwić. Uczynił to ustawodawca dopiero w kodeksie prawa kanonicznego, zamykając w lakonicznie i precyzyjnie sformułowanej normie dawne prawo, wielowiekowy dorobek nauki kanonistycznej i praktyki administracyjnej.

NIEPRAWIDŁOWOŚĆ Z PRZESTĘPSTWA NIEPRZESTRZEGANIA KAR KOŚCIELNYCH W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO (kan. 985, 7°)

I. MATERIALNA PRZYCZYNA NIEPRAWIDŁOWOŚCI

Skutkiem wielu kar kościelnych, którymi mogą być karani duchowni, jest zakaz spełniania wszystkich lub ściśle określonych funkcji święceń. Duchowny, który je wykonuje lekceważąc sobie ów zakaz, okazuje pogardę władzy kościelnej, popełnia przestępstwo i zaciąga nieprawidłowość. Treść i zakres tej ostatniej określił ustawodawca w następujących słowach kan. 985, 7°:

¹⁶² Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 166; Kober, *Die Suspension*, s. 95; Gasparri, op. cit., t. I, n. 366; Wernz, op. cit., t. II, n. 136, nota 334; Lega, op. cit., n. 198.

¹⁶³ Por. A. Villien, *Les réformes du droit canonique et les postulata du concile du Vatican*, „Le Canoniste Contemporain”, 30 (1907) 224—225.

„Nieprawidłowi z przestępstwa są ci, którzy wykonują akt święceń zastrzeżony duchownym święceń wyższych, pomimo że jest im to zabronione wskutek kary kościelnej bądź osobistej, poprawczej lub odwetowej, bądź miejscowej”¹⁶⁴.

Z przytoczonej ustawy wynika, że do zaistnienia stanu faktycznego jest wymagane, aby duchowny (bo tylko on może być podmiotem tej nieprawidłowości) spełnił:

- a) akt święceń,
- b) święceń wyższych,
- c) zabroniony mu przez karę, w której się znajduje.

Wykonanie aktu władzy jurysdykcji, np. udzielenie dyspensy, rozgrzeszenie od cenzury, nadanie beneficjum lub urzędu, asystencja przy ślubie, może być karalne, a nawet nieważne, lecz nie powoduje nieprawidłowości. Nie powoduje jej również spełnienie funkcji święceń mniejszych. Wszelkie wątpliwości wysuwane w tej kwestii w przedkodeksowej literaturze kanonistycznej zostały rozstrzygnięte.

Według aktualnie obowiązującego prawa materialną przyczyną nieprawidłowości jest wykonanie aktu władzy święceń wyższych zabronionego karą kościelną. Nieprzestrzeganie pokuty kanonicznej, karnych środków zaradczych, zakazów nie mających charakteru kary¹⁶⁵ nie powoduje nieprawidłowości, bo ta jest skutkiem jedynie przekroczenia kary we właściwym znaczeniu.¹⁶⁶

¹⁶⁴ *Sunt irregulares ex delicto: ...7° Qui actum ordinis, clericis in ordine sacro constitutis reservatum ponunt, ...ab eius exercitio poena canonica sive personali, medicinali aut vindicativa, sive locali prohibiti. Can. 985.*

¹⁶⁵ Charakteru kary nie ma np. zakaz spełniania wyższych święceń przez zakonniką sekularyzowanego dopóki nie zostanie przyjęty do jakiejś diecezji (kan. 641 § 1); zakaz odprawiania nabożeństw w kościele zbezczeszczonym (kan. 1173 § 1); zakaz wykonywania święceń przez duchownego nieprawidłowego (kan. 968 § 2).

¹⁶⁶ *Medicinales poenas intelligimus censuras e can. 2241 ss; vindicativas e can. 2286 ss. easque stricte accipimus; hinc igitur procul exulant poenitentiae et remedia poenalia, eoque, magis aliae causae ut ecce si simplici prohibitione, si peccato mortali... praepediaris tu presbyter quominus sacrum lites. S. Romana, Institutiones iuris canonici, De primis sex sacramentis, Romae 1944, n. 540; por. Gasparri, op. cit., t. I, n. 359; E. Eichmann — K. Mörsdorf, Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici, Paderborn 1953—54°, t. II, s. 118; Ch. Augustine, A commentary on the new*

Jest jednak rzeczą obojętną, czy dana kara jest poprawcza czy odwetowa, osobista czy miejscowa. Jeżeli tylko zabrania wykonania aktu święceń, nie stosujący się do niej staje się nieprawidłowy. Ponieważ jedne spośród kar wyliczonych w kodeksie prawa kanonicznego w ogóle nie zabraniają spełniania funkcji władzy święceń (np. suspensa od jurysdykcji lub beneficjum, zakaz przebywania w określonym miejscu), drugie zabraniają wykonywania tylko pewnych jej aktów (np. suspensy częściowe), a jeszcze inne wszystkich (np. ekskomunika, suspensa ogólna), podamy poniżej te wypadki, w których może zaistnieć materialna przyczyna nieprawidłowości, tj. przestępstwo nieprzestrzegania kar poprawczych lub odwetowych.

1. Nieprzestrzeganie kar poprawczych

a) Nieprzestrzeganie ekskomuniki.

Jednym ze skutków ekskomuniki jest zakaz korzystania z władzy święceń. Duchowny ekskomunikowany nie może brać czynnego udziału w obrzędach religijnych¹⁶⁷, ani sprawować i udzielać sakramentów św. i sakramentaliów¹⁶⁸.

Przez obrzędy religijne (*divina officia*) należy rozumieć te czynności władzy święceń, które z ustanowienia Chrystusa lub Kościoła odnoszą się do kultu Bożego, a sprawowane być mogą tylko przez duchownych¹⁶⁹. Należą do nich: odprawianie Mszy św., prowadzenie publicznej procesji, publiczne odmawianie godzin kanonicznych przez duchownych, publiczne nabożeństwa, wystawienie Najświętszego Sakramentu, konsekracja olejów św., kościołów, ołtarzy, kielichów, paten, uroczyste poświęcenie rzeczy, np. palm, gromnic, domów, uroczyste śpiewanie lekcji lub ewangelii...¹⁷⁰. Do obrzędów religijnych zalicza się

Code of Canon Law, London 1925—31³, t. VIII, s. 87; A. Vermeersch — J. Creusen, *Epitome iuris canonici*, Mechliniae—Romae 1937—46⁶, t. II, n. 257; E. Regatillo, *Ius Sacramentarium*, Santander 1949², n. 964.

¹⁶⁷ Kan. 2259 § 2.

¹⁶⁸ Kan. 2261 § 1.

¹⁶⁹ Kan. 2256, 1°.

¹⁷⁰ Suarez, op. cit., t. XXIII, s. 325; Fr. Roberti, *De delictis et poenis*, Romae 1944, t. I, pars II, n. 331; M. A. Myrcha, *Ekskomunika*, „Polonia Sacra”, 10 (1958—I) 154.

również sprawowanie i udzielanie sakramentów św. i sakramentaliów, lecz w odniesieniu do nich mamy w kodeksie oddzielne przepisy.

Zakaz wykonywania obrzędów religijnych jest bezwzględny w stosunku do ekskomunikowanych nietolerowanych (*excommunicati vitandi*), tolerowanych po wyroku stwierdzającym lub skazującym i faktycznie notorycznych. Tak ekskomunikowani nigdy nie mogą spełniać obrzędów religijnych pod groźbą zaciągnięcia nieprawidłowości. Jest względny, bo dopuszcza wyjątki, w stosunku do ekskomunikowanych tolerowanych nienotorycznych. Ci godziwie wykonują obrzędy religijne i nie stają się nieprawidłowi, jeżeli niebezpieczeństwo zniesławienia wymawia od obowiązku zachowania ekskomuniki ¹⁷¹.

Ekskomunikowany nie może godziwie sprawować i udzielać sakramentów i sakramentaliów ¹⁷². Tak brzmi ogólna zasada kodeksowa. Lecz nie jest ona bezwzględna. Dobro duchowe wiernych i ukaranego skłoniły ustawodawcę do uczynienia pewnych wyjątków. Są one następujące:

1° Wierni dla każdej słusznej przyczyny mogą prosić ekskomunikowanego tolerowanego przed wyrokiem skazującym lub stwierdzającym (choćby ekskomunika była notoryczna) o udzielenie sakramentów i sakramentaliów zwłaszcza wtedy, gdy nie ma innych szafarzy. Ekskomunikowany może ich udzielić w takim wypadku nie pytając o powód prośby ¹⁷³. Autorowie zaznaczają, że prośba nie musi być wyraźna (*explicita*), wystarczy domyślna (*implicita seu rationabiliter praesumpta*), np. wierni czekają na spowiedź, Mszę św., udzielenie Komunii... ¹⁷⁴.

2° Ekskomunikowanego nietolerowanego lub tolerowanego po wyroku skazującym lub stwierdzającym mogą wierni tylko w niebezpieczeństwie śmierci prosić o rozgrzeszenie, a jeśli nie

¹⁷¹ Kan. 2232 § 1.

¹⁷² Kan. 2261 § 1.

¹⁷³ Kan. 2261 § 2.

¹⁷⁴ Fr. H y l a n d, *Excommunication, its nature, historical development and effects*, Washington 1928, ss. 92—93; F. M. C a p p e l l o, *Tractatus canonico-moralis de censuris*, Taurini—Romae 1950⁴, n. 148; R o b e r t i, op. cit., n. 330; É. J o m b a r t, *Des délits et des peines, Traité de droit canonique publié sous la direction de Raoul Naz*, Paris [1948], t. IV, n. 1038.

ma innych duchownych, także o inne sakramenty i sakramentalia¹⁷⁵.

„Uprawnieniu wiernych odpowiada obowiązek ekskomunikowanych, a wobec tego zniesiony jest zakaz przewidziany w kanonie 2261 § 1”¹⁷⁶. Duchowny ekskomunikowany, który działa zgodnie z kanonem 2261 § 2 lub § 3 nie popełnia przestępstwa nieprzestrzegania cenzury i nie zaciąga nieprawidłowości.

Od zakazu wyrażonego w kanonie 2261 § 1, a przez to i od możliwości zaciągnięcia nieprawidłowości, uwalnia również ekskomunikowanego przed wyrokiem stwierdzającym niebezpieczeństwo zniesławienia, które mu grozi w wypadku zachowania kary¹⁷⁷. Wyjątek ten nie ma zastosowania do ekskomunikowanego faktycznie notorycznego, ponieważ ten jest pozbawiony dobrej sławy¹⁷⁸.

Poza omówionymi wyjątkami ogólna zasada, którą prawodawca podał w kanonie 2261 § 1 obowiązuje w całej rozciągłości. Duchowny ekskomunikowany, który wykonuje czynności władzy święceń wyższych zabronione mu ekskomuniką, staje się nieprawidłowy¹⁷⁹.

b) Nieprzestrzeganie interdyktu.

Wykonywanie czynności władzy święceń wyższych zabronionej interdyktem osobistym lub miejscowym powoduje nieprawidłowość¹⁸⁰.

1. Interdykt osobisty szczegółowy podobnie jak ekskomunika zakazuje duchownemu odprawiania obrzędów religijnych¹⁸¹, sprawowania i udzielania sakramentów św. i sakramentaliów¹⁸².

Interdykowany nienotoryczny nie może celebrować obrzędów religijnych, chyba że od zachowania cenzury wymawia go niebezpieczeństwo zniesławienia¹⁸³. Notoryczny faktycznie lub po

¹⁷⁵ Kan. 2261 § 3.

¹⁷⁶ M y r c h a, op. cit., s. 148—149.

¹⁷⁷ Kan. 2232 § 1.

¹⁷⁸ R o b e r t i, op. cit., n. 330.

¹⁷⁹ Kan. 985, 7°.

¹⁸⁰ Tamże.

¹⁸¹ Kan. 2275, 1°.

¹⁸² Kan. 2275, 2°.

¹⁸³ Kan. 2275, 1° łącznie z kan. 2232 § 1; por. R o b e r t i, op. cit., n. 365:

wyroku skazującym czy stwierdzającym bezwzględnie powinien się powstrzymać od wykonywania obrzędów religijnych ¹⁸⁴.

Duchowny, który podlega osobistemu interdyktowi szczegółowemu nie może sprawować i udzielać sakramentów św. i sakramentaliów. Wolno mu to czynić, jeżeli kary nie może zachować bez zniesławienia samego siebie lub wierni proszą o ich udzielenie ¹⁸⁵. Po wyroku stwierdzającym albo skazującym jedynie w niebezpieczeństwie śmierci może udzielić rozgrzeszenia sakramentalnego, a w braku innych duchownych godziwie udziela pozostałych sakramentów i sakramentaliów ¹⁸⁶.

2. Interdykt osobisty ogólny wymierzony na osoby winne przestępstwa ma takie same skutki jak interdykt osobisty szczegółowy ¹⁸⁷. Duchowni, którzy go nie przestrzegają, stają się nieprawidłowi. Wiolacja interdyktu osobistego ogólnego, który został wymierzony na kolegium lub społeczność jako taką ¹⁸⁸, np. na kapitułę katedralną, nie powoduje nieprawidłowości.

3. Interdykt zabraniający wstępu do kościoła. Duchowny obłożony interdyktem zabraniającym wstępu do kościoła nie może odprawiać w kościele żadnych obrzędów religijnych ¹⁸⁹. Poza kościołem kara nie ma żadnych skutków. Zakaz obejmuje jedynie kościół w znaczeniu podanym w kanonie 1161 ¹⁹⁰. Nie dotyczy kaplic nawet publicznych, chociaż ustawodawca każe z reguły stosować do kaplic publicznych przepisy odnoszące się do kościołów ¹⁹¹. Przekroczenie zakazu stanowi przyczynę nieprawidłowości.

4. Interdykt miejscowy.

Z a s a d a o g ó l n a. W miejscu, na które został rzucony interdykt ogólny lub szczegółowy, wszyscy duchowni nie wyłączone

¹⁸⁴ Kan. 2275, 1°.

¹⁸⁵ Kan. 2275, 2°; kan. 2261.

¹⁸⁶ Kan. 2275, 2°; kan. 2261 § 3.

¹⁸⁷ Kan. 2274.

¹⁸⁸ Kan. 2274 § 3.

¹⁸⁹ Kan. 2277.

¹⁹⁰ Kan. 1161.

¹⁹¹ Kan. 1191 § 1; por. J. Sole, *De delictis et poenis*, Romae 1920, n. 246—247; Fr. Wernz — P. Vidal, *Ius canonicum ad Codicis normam exactum*, Romae 1934—51², t. VII, n. 308; Cappello, *De censuris*, n. 472; Jombart, op. cit., n. 1069.

czając podróżnych, tułaczów i wyjętych spod jurysdykcji miejscowego ordynariusza, o ile nie mają specjalnego przywileju, nie mogą spełniać żadnych obrzędów religijnych¹⁹². Nie stosujący się do tego zakazu popełnia przestępstwo, które kodeks karze interdyktem *latae sententiae* zabraniającym wstępu do kościoła¹⁹³ i staje się nieprawidłowy¹⁹⁴.

Wyjątki. Prawodawca, kierując się dobrem dusz, ustanawia od powyższej zasady szereg wyjątków.

A. Wyjątki odnoszące się do każdego interdyktu miejscowego.

Interdykt miejscowy tak ogólny, jak i szczegółowy nie zabrania udzielania umierającym sakramentów i sakramentaliów¹⁹⁵. Odnośnie sposobu administrowania należy zachować przepisy, które obowiązują w czasie interdyktu, tzn. odprawiać wszystko po cichu, bez zewnętrznej okazałości¹⁹⁶.

W uroczystość Bożego Narodzenia, Wielkanocy, Zielonych Świątek, Bożego Ciała i Wniebowzięcia NMP interdykt lokalny jest zawieszony. W wymienione święta wolno odprawiać nawet uroczyste wszystkie nabożeństwa, udzielać sakramentów św. i sakramentaliów. Zabronione jest jedynie udzielanie święceń i uroczyste błogosławienie małżeństw¹⁹⁷. W starym prawie złagodzenie to odnosiło się tylko do interdyktu miejscowego ogólnego¹⁹⁸. Obecnie kanoniści rozciągają je również na interdykt miejscowy szczegółowy¹⁹⁹.

B. Wyjątki odnoszące się tylko do interdyktu miejscowego ogólnego.

¹⁹² Kan. 2270 § 1.

¹⁹³ Kan. 2338 § 3.

¹⁹⁴ Kan. 985, 7°.

¹⁹⁵ Kan. 2270 § 1.

¹⁹⁶ Jombart, op. cit., n. 1062; Coronata, *De delictis et poenis*, n. 1789.

¹⁹⁷ Kan. 2270 § 2.

¹⁹⁸ Por. D'Annibale, op. cit., t. I, n. 375; Wernz, *Ius decretalium*, t. VI, n. 227.

¹⁹⁹ Por. Roberti, op. cit., n. 354; Coronata, op. cit., n. 1789.

Podczas trwania miejscowego interdyktu ogólnego, o ile czego innego nie zaznaczono w dekrete, duchowni, którzy nie są obłożeni interdyktem osobistym mogą spełniać na terytorium objętym karą wszelkie czynności władzy święceń w jakimkolwiek kościele czy kaplicy. Mają je jednak wykonywać prywatnie, bez udziału wiernych, przy zamkniętych drzwiach, głosem przyciszonym i bez dzwonienia ²⁰⁰.

W kościele katedralnym, w kościołach parafialnych lub w kościele, który jest jedynym w mieście i w tych tylko a nie w innych, zezwala się na odprawianie codziennie jednej Mszy św., przechowywanie Najświętszego Sakramentu, udzielania chrztu, Komunii św., słuchanie spowiedzi, asystowanie przy zawieraniu małżeństw (lecz bez udzielania uroczystego błogosławieństwa ślubnego), odprawianie nabożeństw pogrzebowych z wykluczeniem wszelkiej okazałości zewnętrznej, poświęcanie wody chrzcielnej i olejów świętych. Przy spełnianiu wyliczonych czynności zabroniony jest śpiew, wystawność w sprzętach świętych, gra na organach lub innych instrumentach muzycznych ²⁰¹.

W innych kościołach i kaplicach publicznych, półpublicznych i prywatnych nie wolno jest wykonywać tych czynności. Kanońscy przyjmują, że można by je spełniać w kaplicy publicznej, jeżeli w interdykowanym mieście nie ma kościoła ²⁰². Udzielanie nie wymienionych w kan. 2271, 2° sakramentów (bierzmowania, święceń), sakramentaliów i spełnianie obrzędów religijnych, np. urządzanie procesji, jest niedozwolone ²⁰³.

C. Wyjątki odnoszące się tylko do miejscowego interdyktu szczegółowego.

Interdykt miejscowy szczegółowy rzucony na kościół, kaplicę publiczną, półpubliczną, prywatną, ołtarz, kaplicę przyległą do kościoła lub cmentarz zabrania w tych miejscach świętych wy-

²⁰⁰ Kan. 2271, 1°.

²⁰¹ Kan. 2271, 2°.

²⁰² *Ces faveurs valent pour une église, même non paroissiale, que serait seule in oppido; à défaut d'église, cela vaudrait pour un oratoire public.* Jombart, op. cit., n. 1065; por. Augustine, op. cit., t. VIII, s. 206; Roberti, op. cit., n. 352; Coronata, op. cit., n. 1790.

²⁰³ Roberti, op. cit., n. 352; Cappello, op. cit., n. 469.

konywania obrzędów religijnych. Od ogólnej zasady podaje prawodawca (poza wyliczonymi w punkcie A) następujące wyjątki:

1° jeżeli interdykt został rzucony na kościół kapitulny, a sama kapituła nie jest ukarana interdyktem, wolno w nim odprawiać wszystkie nabożeństwa i obrzędy religijne lecz tylko prywatnie, przy zamkniętych drzwiach, głosem przyciszonym, bez dzwonienia ²⁰⁴.

2° jeżeli interdyktem został obłożony kościół parafialny i w dekrecie nie wyznaczono zastępczo innego kościoła na czas interdyktu, należy zachować przepisy kan. 2271, n. 2, tzn. wolno w nim odprawiać codziennie jedną Mszę św., przechowywać Najśw. Sakrament, słuchać spowiedzi, asystować przy zawieraniu małżeństw, odprawiać nabożeństwa pogrzebowe, poświęcać wodę chrzcielną i oleje św. ²⁰⁵.

c) Nieprzestrzeganie suspensy ²⁰⁶.

Skutki suspensy są podzielne. Dlatego mogą być różne odmiany tej kary. Przyczyną nieprawidłowości jest jedynie wykonanie aktu władzy święceń wyższych zabronionego przez cenzurę. Należy więc wymienić, jakich aktów władzy święceń wyższych zakazują spełniać poszczególne suspensy wyliczone w kodeksie.

A. Suspensy, które zabraniają wykonywania jakiejkolwiek funkcji władzy święceń wyższych.

Suspensa ogólna (*suspensio generalis*) ²⁰⁷, suspensa od urzędu (*suspensio ab officio*) ²⁰⁸ i suspensa a *divinis* ²⁰⁹ zakazują spełnia-

²⁰⁴ Kan. 2272 § 3, 1° łącznie z kan. 2271, 1°

²⁰⁵ Kan. 2272 § 3, 2° łącznie z kan. 2271, 2°

²⁰⁶ Z orzeczeń Kongregacji Soboru i Rozkrzewiania Wiary wynika, że przyczyną nieprawidłowości z tytułu niestosowania się do kar kościelnych najczęściej było przestępstwo nieprzestrzegania suspensy, por. G a s p a r r i, *Fontes*, t. V, n. 2442, 3005, 3008, 3345, 3440, 3625, 3628, 3637; t. VI, n. 3768, 3924, 3960, 4011, 4072, 4104, 4196, 4201, 4271; t. VII, n. 4691, 4907; *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide*, Romae 1907, t. I, s. 56; *Causae selectae in S. Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum propositae...*, collegerunt Chr. Lingen et P. A. Reuss, Ratisbonae 1871, n. 96—108; Pallottini, op. cit., t. XI, s. 15—34.

²⁰⁷ Kan. 2278 § 2.

²⁰⁸ Kan. 2279 § 1.

²⁰⁹ Kan. 2279 § 2, 2°.

nia wszelkich aktów władzy święceń, którą duchowny posiada. Jest przy tym rzeczą obojętną czy władzę tę otrzymał przez przyjęcie święceń, z prawa, czy drogą przywileju. Obłożony jedną z wymienionych suspens nie może pod sankcją zaciągnięcia nieprawidłowości celebrować Mszy św., sprawować i udzielać sakramentów św. i sakramentaliów, spełniać jakichkolwiek obrzędów religijnych. Wolno mu wykonać tylko te funkcje, które są dozwolone laikom, np. udzielenie chrztu w sposób prywatny ²¹⁰.

B. Suspensy, które zabraniają wykonywania tylko pewnych funkcji władzy święceń wyższych.

1. Suspensa od święceń (*susp. ab ordinibus*) zabrania spełniania czynności władzy święceń nabytej przez wyświęcenie ²¹¹. Wolno wykonywać władzę święceń otrzymaną drogą przywileju, np. kardynał, wikariusz i prefekt apostolski, opat i prałat udzielny nie będący biskupem może udzielać tonsury, konsekrować kielichy, pateny... ²¹².

2. Suspensa od święceń wyższych (*susp. a sacris ordinibus*) zabrania aktów władzy otrzymanej przez przyjęcie święceń wyższych ²¹³, tj. subdiakonatu, diakonatu i prezbiteratu ²¹⁴. Nie dotyczy władz nabytych przez przywilej.

3. Suspensa od wykonywania pewnego i określonego święcenia (*a certo et definito ordine exercendo*) zabrania wszelkich czynności władzy święceń oznaczonego stopnia. Ukarany nią nie może również udzielać tego stopnia święceń, ponieważ udzielając wykonuje je ²¹⁵. Wolno mu jednak spełniać akty władzy płynącej ze stopnia niższego lub wyższego, przyjętego przed zaciągnięciem kary, np. biskup suspendowany od święceń biskupich nie może bierzmować, udzielać święceń, dokonywać konsekracji,

²¹⁰ E. G. Rainer, *Suspension of clerics*, Washington 1937, s. 83—85; Augustine, op. cit., t. VIII, s. 220; Vermeersch—Creusen, op. cit., t. III, n. 482, 483; Wernz—Vidal, op. cit., t. VII, n. 326, 327; Coronata, op. cit., n. 1802, 1803, 1805; Roberti, op. cit., n. 378, 379, 381.

²¹¹ Kan. 2279 § 2, 3°.

²¹² Rainer, op. cit., s. 86—87; Jombart, op. cit., n. 1076; Wernz—Vidal, op. cit., t. VII, n. 327; Roberti, op. cit., n. 382.

²¹³ Kan. 2279 § 2, 4°.

²¹⁴ Kan. 949.

²¹⁵ Kan. 2279 § 2, 5°; por. Roberti, op. cit., n. 384.

lecz może celebrować Mszę św., słuchać spowiedzi i wykonywać wszystkie czynności kapłańskie ²¹⁶.

4. *Suspensa od udzielania pewnego i określonego święcenia (a certo et definito ordine conferendo)* zabrania udzielania oznaczonego stopnia święceń ²¹⁷. Jest rzeczą obojętną, czy suspendowany ma tę władzę z mocy przyjętych święceń, czy też z przywileju udzielonego przez kodeks lub indult Stolicy Apostolskiej ²¹⁸. Wymieniona kara nie zawiera zakazu wykonywania danego święcenia ani udzielania innych święceń ²¹⁹.

5. *Suspensa od pewnej określonej funkcji lub urzędu (a certo et definito ministerio vel officio)* zakazuje spełniania aktów danej funkcji lub urzędu. Jej przedmiotem może być każda funkcja i każdy urząd, stąd powstaje możliwość wielkiej różnorodności tego rodzaju suspensy ²²⁰. Jeżeli ta kara zabrania wykonywania czynności władzy święceń wyższych, np. suspensa od słuchania spowiedzi ²²¹, odprawiania Mszy św. ²²², od urzędu duszpasterskiego, niestosowanie się do niej powoduje nieprawidłowość.

6. *Suspensa od święceń biskupich (ab ordine pontificali)* zabrania wszelkich czynności władzy święceń, wpływających z sakry biskupiej ²²³, tj. udzielania święceń, bierzmowania i dokonywania konsekracji ²²⁴. Nie odnosi się do kapłanów, którzy nie mają sakry biskupiej, lecz przez prawo lub indult Stolicy Apostolskiej są upoważnieni do spełniania pewnych funkcji święceń właściwych biskupowi ²²⁵.

7. *Suspensa od pontyfikaliów (a pontificalibus)* zabrania wykonywania tych świętych obrzędów, przy których przepisy liturgiczne wymagają użycia insygniów biskupich, tj. mitry i pasto-

²¹⁶ Gasparri, op. cit., t. I, n. 149, 368; Rainer, op. cit., s. 88—91; Jombart, op. cit., n. 1076; Cappello, *De censuris*, n. 500.

²¹⁷ Kan. 2279 § 2, 6°.

²¹⁸ Rainer, op. cit., s. 93.

²¹⁹ Roberti, op. cit., n. 385; Coronata, *De delictis et poenis*, n. 1809.

²²⁰ Kan. 2279 § 2, 7°.

²²¹ Kan. 2366, 2368 § 1.

²²² Kan. 2410.

²²³ Kan. 2279 § 2, 8°.

²²⁴ Kan. 782 § 1; 951; 1147 § 1.

²²⁵ Rainer, op. cit., s. 95; Coronata, op. cit., n. 1811; Jombart, op. cit., n. 1076.

rału²²⁶. Dnia 9 II 1924 r. Kongregacja Soboru wyjaśniła, że według Ceremoniału Biskupów i Pontyfikału Rzymskiego funkcjami pontyfikalnymi są: Msza św. pontyfikalna, nieszpory pontyfikalne, uroczysta asystencja przy Mszy św. pontyfikalnej i oficjum chórowym, udzielanie święceń i sakry biskupiej, benedykcja opata i konsekracja dziewic, koronacja królów, konsekracja dzwonów, kościołów, ołtarzy, poświęcenie kamienia węgielnego, cmentarza, rekoncyliacja kościoła lub cmentarza, uroczyste udzielanie bierzmowania²²⁷.

Jest rzeczą sporną, czy biskup lub kapłan, który ma przywilej ukiwania insygniów biskupich²²⁸, suspendowany od wykonywania pontyfikaliów²²⁹, zaciąga nieprawidłowość spełniając jedną z wyliczonych funkcji.

Schmalzgrüber²³⁰, D'Annibale²³¹, Bönninghausen²³², Opieliński²³³, Lega²³⁴, Sole²³⁵, Roberti²³⁶, Bączkowicz²³⁷ utrzymują, że nie, ponieważ ta suspensa nie zabrania wykonywania władzy święceń. Gasparri natomiast twierdzi, że suspendowany od pontyfikaliów staje się nieprawidłowy nawet i wtedy, gdy ją wykona bez insygniów biskupich, bo suspensa od pontyfikaliów

²²⁶ Kan. 2279 § 2, 9°

²²⁷ AAS, 17 (1925) 245—246.

²²⁸ Przywilej używania insygniów biskupich posiadają kardynałowie, legaci papiescy, prałaci i opaci udzielnicy, wikariusze i prefekci apostołscy, opat zakonny rządzący, por. Roberti, op. cit., n. 388.

²²⁹ Kanoniści różnią *usus* i *exercitium pontificalium*. Suspendowany od używania pontyfikaliów (*ab usu pontificalium*) jest tym samym suspendowany od wykonywania pontyfikaliów (*ab exercitio pontificalium*), por. S. Goyeneche, *Consultationes, Commentarium pro religiosi et missionariis* 17 (1936) 28—29; Vermeersch—Creusen, op. cit., t. III, n. 483; Rainer, op. cit., s. 96.

²³⁰ *Ius ecclesiasticum universum*, t. XI, s. 25, n. 31.

²³¹ *Summula theologiae moralis*, t. I, n. 381.

²³² *Tractatus iuridico-canonicus de irregularitatibus*, t. I, s. 154.

²³³ *O cenzurach kościelnych*, Poznań 1894, n. 179.

²³⁴ *De delictis et poenis*, n. 188.

²³⁵ „Qui violat suspensionem ab ordine pontificali, fit irregularis, quippe ordinem exercet, non item qui violat suspensionem a pontificalibus, quia iure suo ordinem exercet”, *De delictis et poenis*, n. 256.

²³⁶ Op. cit., n. 388.

²³⁷ *Prawo kanoniczne*, Opole 1957—58³, t. III, n. 502.

zakazuje pośrednio spełniania wyliczonych funkcji. Wykonanie innej funkcji z użyciem mitry i pastorału nie powoduje nieprawidłowości, ponieważ samo używanie pontyfikaliów zabronione cenzurą nie jest czynnością święceń²³⁸. Za poglądem Gasparriego opowiadają się Ballerini-Palmieri²³⁹, Hickey²⁴⁰, Rainer²⁴¹.

Duchowny suspendowany od pontyfikaliów może godziwie spełniać niektóre spośród wyliczonych obrzędów religijnych bez użycia insygniów biskupich, np. może celebrować Mszę św., nieszpory, udzielać bierzmowania, tonsury, święceń mniejszych, konsekrować naczynia św.²⁴². Nie wolno mu natomiast pod groźbą zaciągnięcia nieprawidłowości wykonywać tych funkcji pontyfikalnych, których nie można spełniać bez mitry i pastorału, np. udzielić sakry biskupiej, święceń wyższych, konsekrować kościoła.

8. Zakaz wykonywania władzy święceń zawiera również tzw. *suspensa* z wewnętrznego przekonania (*suspensio ex informata conscientia*), która jest zawsze całkowitą lub częściową *suspensą* od urzędu²⁴³. Jej skutki są takie same jak zwykłej *suspensy*. Spełnianie funkcji święceń wyższych, których zabrania, powoduje nieprawidłowość²⁴⁴.

C. Terytorialny zakres zakazu spełniania czynności święceń zawartego w wyliczonych *suspensach*.

Suspensa latae sententiae przepisana prawem powszechnym i *suspensa ferendae sententiae* wymierzona wyrokiem lub dekretem Stolicy Apostolskiej, o ile w wyroku lub dekreście nie postanowiono inaczej, wiąże delikwenta wszędzie²⁴⁵. Duchowny pod sankcją zaciągnięcia nieprawidłowości nigdzie nie może spełnić żadnego aktu święceń wyższych zabronionego tą karą.

²³⁸ Op. cit., t. I, n. 367.

²³⁹ *Tractatus de censuris et irregularitatibus*, n. 530.

²⁴⁰ *Irregularities and simple impediments*, s. 70.

²⁴¹ *Suspension of clerics*, s. 191—192.

²⁴² Rainer, op. cit., s. 191—192; Chelodi, op. cit., s. 60, nota 1; Roberti, op. cit., n. 388

²⁴³ Kan. 2186 § 1; kan. 2188, 3°.

²⁴⁴ Gasparri, op. cit., t. I, n. 358; Augustine, op. cit., t. IV, s. 495; Coronata, *De ordine*, n. 149.

²⁴⁵ Roberti, op. cit., n. 377.

Zachodzi pytanie, czy zakaz wykonywania funkcji święceń zawarty w suspensie *latae sententiae* ustanowionej prawem partykularnym lub w suspensie wymierzonej wyrokiem lub dekretem ordynariusza miejscowego (choćby ją przepisywało prawo powszechne) obowiązuje w obcej diecezji? Według powszechnie przyjętej opinii kanonistów²⁴⁶, którą obszernie uzasadnia Roberti²⁴⁷, należy odpowiedzieć twierdząco. Coronata²⁴⁸, Wernz-Vidal²⁴⁹, Rainer²⁵⁰ sądzą, że w powyższym wypadku suspensa powoduje wszystkie skutki jedynie w diecezji ordynariusza wymierzającego karę lub na tym terenie, na którym obowiązuje przepisujące ją prawo partykularne.

Z powyższej kontrowersji należy wyprowadzić następujący wniosek: duchowny ukarany suspensą *latae sententiae* ustanowioną prawem partykularnym lub suspensą wymierzoną wyrokiem albo dekretem ordynariusza miejsca, która zabrania spełniania aktów święceń wyższych, wykonując je w obcej diecezji prawdopodobnie nie zaciąga nieprawidłowości.

D. Wyjątki od zakazu spełniania funkcji święceń przez duchownego suspendowanego.

Przed wyrokiem orzekającym duchowny suspendowany nieotoryczny jest zwolniony od obowiązków zachowania zakazu wykonywania funkcji święceń:

1° ilekroć grozi mu niebezpieczeństwo zniesławienia na skutek przestrzegania cenzury²⁵¹,

2° gdy wierni proszą go o udzielenie sakramentów lub sakramentaliów. Dla ważnej przyczyny wierni mogą prosić nawet duchownego, którego suspensa jest faktycznie notoryczna. Suspendowany czyniąc zadość ich prośbie nie łamie cenzury²⁵².

²⁴⁶ Augustine, op. cit., t. VIII, s. 229; Chelodi, op. cit., n. 42; Cappello, *De censuris*, n. 502; Roberti, *An poena suspensionis vigeat extra territorium Superioris eam infligentis*, „Apollinaris”, 11 (1938) 131—134; Bączkiewicz, op. cit., t. III, n. 499.

²⁴⁷ *De delictis et poenis*, n. 377.

²⁴⁸ *De delictis et poenis*, n. 1814.

²⁴⁹ *Ius poenale ecclesiasticum*, t. VII, n. 323, nota 65.

²⁵⁰ Op. cit., s. 110—112.

²⁵¹ Kan. 2232 § 1.

²⁵² Kan. 2284 łącznie z kan. 2261 § 2.

Do suspendowanego po wyroku skazującym lub stwierdzającym wolno się zwracać tylko w niebezpieczeństwie śmierci z prośbą o absolicję sakramentalną, a w braku innych duchownych również o udzielenie pozostałych sakramentów i sakramentaliów ²⁵³.

W wyliczonych wypadkach zakaz spełniania funkcji święceń ulega zawieszeniu, nie ma lekceważenia suspensy i nieprawidłowości.

2. Nieprzestrzeganie kar odwetowych

Kodeks Prawa Kanonicznego kładąc kres wieki trwającej dyskusji stanowi, że staje się nieprawidłowy duchowny, który spełnia akt władzy święceń wyższych, pomimo że jest mu to zabronione karą odwetową osobistą lub miejscową ²⁵⁴. Spośród kar odwetowych wyliczonych w kan. 2291 i 2298 następujące zabraniają wykonywania bądź wszystkich, bądź jedynie niektórych funkcji święceń:

a) Interdykt miejscowy ogólny i szczegółowy nałożony na zawsze albo na czas oznaczony, lub według uznania przełożonego ²⁵⁵. Interdykt osobisty szczegółowy też może być karą odwetową ²⁵⁶.

b) Interdykt zabraniający wstępu do kościoła wymierzony na zawsze, na czas oznaczony lub na czas według uznania przełożonego ²⁵⁷.

Oдноśnie wykonywania władzy święceń wymienione interdykty powodują takie same skutki, jak interdykty wymierzone jako cenzura ²⁵⁸.

c) Zakaz spełniania świętych czynności poza określonym kościołem ²⁵⁹. Duchowny obłożony tą karą może godziwie spra-

²⁵³ Kan. 2284 łącznie z kan. 2261 § 3.

²⁵⁴ Kan. 985, 7°.

²⁵⁵ Kan. 2291, 1°

²⁵⁶ Augustine, op. cit., t. VIII, s. 245; Ch. Berutti, *Institutiones iuris canonici*, vol. VI, *De delictis et poenis*, Taurini—Romae 1938, s. 218; Jombart, op. cit., n. 1097.

²⁵⁷ Kan. 2291, 2°.

²⁵⁸ Coronata, *De delictis et poenis*, n. 1824; Wernz—Vidal, op. cit., t. VII, n. 342.

²⁵⁹ Kan. 2298, 1°.

wować funkcje religijne tylko w określonym kościele lub kaplicy. Jeżeli poza nim wykona zabroniony akt władzy święceń wyższych, zaciąga nieprawidłowość z tytułu nieprzestrzegania kar kościelnych, ponieważ zakaz, o którym mowa, jest prawdziwą karą odwetową²⁶⁰. Przekroczenie zwykłego zakazu, który nie ma charakteru kary, nie powoduje nieprawidłowości²⁶¹. Charakteru kary nie ma, np. zakaz spełniania wyższych święceń przez zakonnika sekularyzowanego, dopóki nie zostanie przyjęty do jakiejś diecezji²⁶², zakaz odprawiania nabożeństw przez duchownego oskarżonego o ciężkie przestępstwo²⁶³ lub przez duchownego, którego przestępstwo jest wprowadzie pewne, lecz już przedawnione²⁶⁴, zakaz odprawiania nabożeństw w kościele zbezczeszczoneym²⁶⁵, zakaz wykonywania święceń przez duchownego nieprawidłowego²⁶⁶.

d) *Suspensa* na zawsze, na określony czas, albo według uznania przełożonego²⁶⁷. Jej skutki są takie same jak suspensy poprawczej²⁶⁸. Jest rzeczą obojętną, czy jest to *suspensa* ogólna czy szczegółowa, *latae* lub *ferendae sententiae*, czy też *suspensa* z wewnętrznego przekonania. Jeżeli tylko zabrania spełniania czynności władzy święceń wyższych, nie stosujący się do niej staje się nieprawidłowy.

e) Taki sam skutek powoduje nieprzestrzeganie czasowego zakazu spełniania pewnego prawa złączonego z posiadaniem beneficjum lub urzędem²⁶⁹, o ile zabrania wykonywania aktu

²⁶⁰ *Cum Codex, hoc canone 985, 7, de poenis sine ulla restrictione loquatur et cum c. 2298, n. 1 talem prohibitionem inter proprie dictas poenas recensent, dicendum est ex violatione eius irregularitatem contrahi. Coronata, De ordine, n. 149; Berutti, op. cit., s. 227.*

²⁶¹ *Jone, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, t. I, s. 565; t. II, s. 200; t. III, s. 424; Eichmann—Mörsdorf, Lehrbuch des Kirchenrechts..., t. II, s. 118; Romani, op. cit., t. I, n. 540.*

²⁶² Kan. 641 § 1.

²⁶³ Kan. 1956,

²⁶⁴ Kan. 2222 § 2.

²⁶⁵ Kan. 1173 § 1.

²⁶⁶ Kan. 968 § 2.

²⁶⁷ Kan. 2298, 2°.

²⁶⁸ *Berutti, op. cit., s. 227; Bączkiewicz, op. cit., t. III, n. 509.*

²⁶⁹ Kan. 2299 § 2.

władzy święceń wyższych. Kara ta, jak zauważają Vermeersch-Creusen²⁷⁰, Berutti²⁷¹, Coronata²⁷², Jombart²⁷³ jest właściwie suspensą częściową²⁷⁴.

f) Czasowe pozbawienie prawa noszenia stroju duchownego pociąga za sobą zakaz spełniania wszelkich funkcji kościelnych²⁷⁵, a między nimi i czynności władzy święceń wyższych²⁷⁶.

g) Wykonywania tych ostatnich zabrania również depozycja²⁷⁷ i suponująca ją kara pozbawienia na zawsze prawa noszenia stroju duchownego²⁷⁸ oraz degradacja²⁷⁹. Kary te nie anulują sakramentu kapłaństwa, lecz po uprawomocnieniu się wyroku skazującego zakazują na zawsze spełniania władzy święceń. Jedynie znajdującemu się w niebezpieczeństwie śmierci depozytowany lub zdegradowany może udzielić sakramentalnego rozgrzeszenia²⁸⁰.

II. WARUNKI ZAISTNIENIA NIEPRAWIDŁOWOŚCI Z PRZESTĘPSTWA NIEPRZESTRZEGANIA KAR KOŚCIELNYCH

Nieprawidłowość z przestępstwa zostaje zaciągnięta, jeżeli czyn przestępczy, który jest jej przyczyną materialną, posiada wszystkie cechy wymienione w ustawie, czyli odpowiada określonym warunkom. Warunki zaciągnięcia nieprawidłowości z ty-

²⁷⁰ *Epitome iuris canonici*, t. III, n. 497, 6°.

²⁷¹ *De delictis et poenis*, s. 228.

²⁷² *De delictis et poenis*, n. 1831.

²⁷³ *Des délits et des peines*, n. 1108.

²⁷⁴ Karne pozbawienie beneficjum lub urzędu nie zawiera zakazu wykonywania funkcji święceń (por. Sole, op. cit., n. 289), lecz jedynie pozbawia tej władzy święceń, którą prawo kościelne wiąże z danym urzędem. Dlatego powstanie nieprawidłowości z tytułu nieprzestrzegania kar jest w tym wypadku niemożliwe. Bączkowicz sądzi jednak, że karne pozbawienie urzędu zabrania spełniania władzy święceń. Por. op. cit., t. II, s. 122.

²⁷⁵ Kan. 2300.

²⁷⁶ Jone, op. cit., t. III, s. 488; Coronata, *De delictis et poenis*, n. 1832.

²⁷⁷ Kan. 2303.

²⁷⁸ Kan. 2304.

²⁷⁹ Kan. 2305 § 1.

²⁸⁰ Kan. 882; Wernz — Vidal, op. cit., t. VII, n. 357; Coronata, op. cit., n. 1834, nota 4.

tułu niestosowania się do kar kościelnych podał prawodawca w kan. 985,7° i 986. Można je ująć następująco:

a) Duchowny powinien wykonać zabroniony karą akt posiadanej władzy święceń wyższych osobiście, w sposób uroczysty i na serio.

Przyjmujący następne święcenie wyższe wbrew zakazowi zawartemu w karze, nie staje się nieprawidłowy, chociażby nawet podczas przyjmowania święcenia miało miejsce spełnianie jego funkcji. Kanoniści zaznaczają, że warunkiem zaistnienia nieprawidłowości jest wykonanie czynności moralnie różnej od aktu udzielania święceń²⁸¹.

Wolny od nieprawidłowości jest również duchowny obłożony karą, który sam nie wykonuje zabronionej mu funkcji święceń, tylko zmusza innego duchownego do jej wykonania wobec siebie. Z tekstu ustawy wynika bowiem, że nieprawidłowy staje się jedynie ten, kto spełnia osobiście zabroniony mu akt władzy święceń wyższych. Jest przy tym rzeczą obojętną czy wykonany akt jest ważny, czy nie. Jeżeli jest zewnętrzny, spełniony w sposób uroczysty, czyli z urzędu i na serio, powoduje nieprawidłowość²⁸².

b) Niestosowanie się do kar kościelnych winno być obiektywnie i subiektywnie grzechem ciężkim.

Grzech będzie obiektywnie ciężki, jeżeli duchowny rzeczywiście znajduje się w karze, która zabrania spełniania danego aktu święceń wyższych. Suponuje się, że kara jest wymierzona ważnie i sprawiedliwie. Kary oczywiście nieważnej lub niesprawiedliwej nie ma obowiązku przestrzegać, gdyż nie wywołuje ona żadnych skutków prawnych²⁸³. Działający przeciwko niej

²⁸¹ Benedictus XIV, *De synodo dioeciesana*, lib. 12, c. 3, n. 7; Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 149—150; Gasparri, op. cit., t. I, n. 362; Coronata, *De ordine*, n. 149; Cappello, *De sacra ordinatione*, n. 511.

²⁸² Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 143; Gasparri, op. cit., t. I, n. 363, 370; Wernz, *Ius decretalium*, t. II, n. 136; Rainer, op. cit., s. 191.

²⁸³ Coronata, *De delictis et poenis*, n. 1692, 1744; Roberti, *De delictis et poenis*, n. 289; Jombart, op. cit., n. 965; M. A. Myrcha, *Środki prawne przeciwko sądowemu i administracyjnemu wymiarowi kar „Polonia Sacra”*, 9 (1957) 221.

nie zaciąga nieprawidłowości, chociażby popełnił grzech ciężki z racji danego zgorzenia ²⁸⁴.

Gdyby zachodziła wątpliwość, czy wymierzona kara jest ważna i sprawiedliwa, czy też nie, kodeks nakazuje ją zachować w obu zakresach w myśl zasady prawnej *in dubio praesumptio stat pro superiore* ²⁸⁵. Prowadzi to do wniosku, że wykonywanie czynności święceń wyższych zabronionych karą powoduje nieprawidłowość ²⁸⁶. Wyjątek stanowi przypadek apelacji ze skutkiem zawieszającym ²⁸⁷.

Apelacja od cenzur wymierzonych wyrokiem sądowym oraz rekurs od cenzur nałożonych dekretem administracyjnym, mają jedynie skutek dewolutywny ²⁸⁸. Ukarany, mimo założenia apelacji od wyroku lub rekursu od dekretu, ma obowiązek podporządkować się cenzurze od chwili jej wymierzenia do chwili odpuszczenia przez przełożonego. Powyższy przepis wypływa z natury kar poprawczych ²⁸⁹.

Nieco inaczej przedstawia się sprawa w wypadku cenzur *latae sententiae*. Obowiązują one w obu zakresach od chwili popełnienia przestępstwa ²⁹⁰. W kodeksie nie ma żadnej wzmianki o apelacji od nich, lecz jest rzeczą jasną, że można ją założyć od wyroku orzekającego zaciągnięcie cenzury. Większość kanonistów przyjmuje, że apelacja w tym wypadku powoduje prawdopodobnie oba skutki, tj. dewolutywny i zawieszający ²⁹¹.

Apelacja od wyroku sądowego i rekurs od dekretu administracyjnego wymierzającego karę odwetową, mają z reguły sku-

²⁸⁴ Jone, op. cit., t. III, s. 445; Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 153; Gasparri, op. cit., t. I, n. 366; Rainer, op. cit., s. 189; Coronata, *De ordine*, n. 149.

²⁸⁵ Kan. 2219 § 2.

²⁸⁶ Gasparri, op. cit., t. I, n. 366; Rainer, op. cit., s. 190; Coronata, *De ordine*, n. 149.

²⁸⁷ Kan. 2219 § 2.

²⁸⁸ Kan. 2243 § 1.

²⁸⁹ Cappello, *De censuris*, n. 82; Roberti, op. cit., n. 289.

²⁹⁰ Kan. 2232 § 1.

²⁹¹ Roberti, op. cit., n. 289; Wernz—Vidal, op. cit., t. VII, n. 251; Chelodi, op. cit., n. 32; Coronata, *De delictis et poenis*, n. 1744; Bączkiewicz, op. cit., t. III, n. 464; Myrcha, *Środki prawne...*, s. 218—9.

tek zawieszający, chyba że w poszczególnym wypadku ustawa wyraźnie inaczej stanowi²⁹².

Spełnianie czynności władzy święceń wyższych zabronionych karą, od której założono apelację lub rekurs ze skutkiem zawieszającym, nie powoduje nieprawidłowości²⁹³.

Jeżeli wątpliwość dotyczy faktu istnienia kary, np. duchowny nie jest pewny, czy przez popełniony czyn zaciągnął *ipso facto* ekskomunikę, nieprawidłowość z tytułu jej nieprzestrzegania jest wątpliwa²⁹⁴.

Przyjmuje się ogólnie, że wykonanie w uroczysty sposób aktu władzy święceń wyższych wbrew zakazowi zawartemu w karze, jest z rodzaju swego grzechem ciężkim. Może być jednak grzechem powszednim z racji małości materii²⁹⁵, a ten kto grzeszy lekko, nie staje się nieprawidłowy²⁹⁶.

Należy również pamiętać o wyliczonych w kodeksie przyczynach uwalniających od obowiązku zachowania kary, ponieważ uwalniają one pośrednio od nieprawidłowości²⁹⁷.

Z kanonu 2232 § 1 wynika, że przed wydaniem wyroku orzekającego, przestępca nie jest zobowiązany do przestrzegania kar poprawczych i odwetowych wiążących siłą faktu (*latae sententiae*), jeżeli nie może ich zachować bez zniesławienia samego siebie. W takim wypadku duchowny godziwie spełnia wszystkie funkcje święceń. Jeżeli przestępstwo jest notoryczne, wyjątek przewidziany w cytowanym kanonie nie ma zastosowania, gdyż delikwent jest już pozbawiony dobrej sławy.

Przed wyrokiem ekskomunikowany, suspendowany lub znajdujący się w interdykcie osobistym godziwie administruje sakramenty św. i sakramentalia na wyraźną lub domyślną prośbę wiernych. Po wydaniu wyroku skazującego lub stwierdzającego jedynie w niebezpieczeństwie śmierci może udzielać rozgrzesze-

²⁹² Kan. 2287.

²⁹³ Rainer, *Suspension of clerics*, s. 193; Coronata, *De ordine*, n. 149.

²⁹⁴ Gasparri, op. cit., t. I, n. 366; Lega, *De delictis et poenis*, n. 239.

²⁹⁵ Bönninghausen, op. cit., t. I, s. 166; Gasparri, op. cit., t. I, n. 371; H. Noldin — G. Heinzl, *Summa theologiae moralis, Complementum de poenis ecclesiasticis*, Oeniponte 1956³⁷, n. 112.

²⁹⁶ Kan. 986.

²⁹⁷ Coronata, *De ordine*, n. 149.

nia. W braku innych szafarzy wolno mu administrować i inne sakramenty i sakramentalia ²⁹⁸, bez obawy zaciągnięcia nieprawidłowości z tytułu niestosowania się do kar kościelnych ²⁹⁹.

Aby duchowny stał się nieprawidłowy, wykonany przez niego czyn przestępczy musi być grzechem subiektywnie ciężkim ³⁰⁰. Delikwent wie lub powinien wiedzieć, że kara, w której się znajduje, zabrania mu spełniania danego aktu święceń wyższych. Świadomie i dobrowolnie decyduje się jednak na wykonanie czynu sprzecznego z ustawą. Chociażby nie wiedział, że nieprzestrzeganie kary kościelnej powoduje nieprawidłowość, staje się nieprawidłowy, ponieważ niezajomość nieprawidłowości nie uwalnia od nich ³⁰¹. Jednak niezajomość kary lub jej skutków może być przyczyną wyjmującą do zaciągnięcia nieprawidłowości. Skoro warunkiem powstania tej ostatniej jest zaistnienie formalnego grzechu ciężkiego, ignorancja i te wszystkie okoliczności, które wymawiają od niego, np. nieuwaga, dobra wiara, konieczność, bojaźń, błąd, wymawiają pośrednio od nieprawidłowości. Dlatego duchowny, który nieświadomie lub niedobrowolnie nie stosuje się do kar kościelnych, nie popełnia grzechu ciężkiego i nie staje się nieprawidłowy ³⁰².

²⁹⁸ Kan. 2261; kan. 2275, 2°; kan. 2284.

²⁹⁹ Cappello, *De sacra ordinatione*, n. 511; Coronata, *op. cit.*, n. 149.

³⁰⁰ Romani, *op. cit.*, n. 550; Ch. De Clercq, *Des sacrements, Traité de droit canonique publié sous la direction de Raoul Naz*, Paris [1947], t. II, n. 290; Cappello, *op. cit.*, n. 454; Coronata, *op. cit.*, n. 128; Jone, *op. cit.*, t. II, s. 201.

³⁰¹ Kan. 988.

³⁰² Romani, *op. cit.*, n. 540, 550; Wernz—Vidal, *op. cit.*, t. IV, s. 247; Augustine, *op. cit.*, t. IV, s. 495; Vermeersch—Creusen, *op. cit.*, t. II, n. 254; Coronata, *op. cit.*, n. 128, 149; Cappello, *op. cit.*, n. 511; De Clercq, *op. cit.*, n. 298; Jone, *op. cit.*, t. II, s. 201.